

Lunds universitet
Historiska institutionen
HISK37
Seminarieledare: Mikael Ottosson
Handledare: Ulrika Holgersson
Ventileringsseminarium: 5 juni 2026 kl. 09:30, LUX, Lund.

“I väntans lyckliga tider”

Gravidmode och gestaltningen av den gravida kvinnan i mönster-reklam 1940-1990

Rut Söderblom

Abstract

This essay examines how the widespread Swedish home sewing industry contributed to the social regulation of the pregnant body between 1940 and 1990 through maternity fashion advertising. Using pattern magazines published by Kooperativa Förbundet and Holm & Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier, it analyses changes in Swedish pregnancy fashion and visual and textual representations of pregnancy over time. It combines discourse analysis with semiotic analysis to trace these developments. The study fills a research gap by examining maternity fashion and the visual culture of pregnancy in Sweden. It draws on Jennifer Musial's argument that the pregnant body is constructed as culturally transgressive because it visibly signifies female sexuality.

The findings reveal a shift from ideals of concealment and minimisation of the pregnant form in the 1940s and 1950s to increasing acceptance of the pregnant body from the 1960s onward, reflecting changing attitudes toward female sexuality. This shift also involved a move from photographs and drawings where pregnancy was not visibly depicted to those where the pregnant body – that is, the pregnant belly – was clearly visible.

Nyckelord: hemsömnad, mönster, mönstermagasin, 1900-talets mode, gravidmode, graviditet, moderskap, familj, kvinnlig sexualitet, den sexuella frigörelsen, matronisering, infantilisering, kvinnor, Sverige.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1. Introduktion.....	3
1.2. Syfte och frågeställningar.....	4
1.3. Forskningsläge.....	4
1.3.1. Den svenska modeindustrin under 1900-talet.....	4
1.3.2. Internationell forskning om gravidmode.....	5
1.3.3. Den visuella kulturen kring graviditet under 1900-talet.....	8
1.3.4. Forskning om moderskap, sexualitet och familj i 1900-talets Sverige.....	10
1.4. Teori.....	11
1.5. Källmaterial – kontext, urval och avgränsningar.....	13
1.6. Metod.....	17
2. Undersökning.....	22
2.1. 1940–1949: “Slank i rätt modell” – Kamouflage och diskretion.....	22
2.2. 1950–1959: “[D]en mest fördelaktiga silhuetten” – Mammaklänningsens revolution?... 30	
2.3. 1960–1969: “Söta modeller för er nya figur” – I ljuset av den sexuella frigörelsen... 37	
2.4. 1970–1979: Sensuell i “mammakläder” – Förändringen befasts.....	46
2.5. 1980–1989: “När magen är rund...” – Den självklara gravida kroppen.....	51
3. Avslutning.....	54
4. Käll- och litteraturförteckning.....	56
4.1. Primärkällor.....	56
4.2. Sekundärlitteratur.....	56
5. Bilagor.....	59
Bilaga 1. Antal mönster för gravidkläder varje decennium för respektive aktör.....	59
Bilaga 2. Värderande adjektiv för 1940–1949, 1950–1959 och 1960–1969.....	63
Bilaga 3. Samtliga nya mönster kategoriserade efter form och funktion.....	69
Bilaga 4. Antal icke visuellt gravida, respektive visuellt gravida mannekänger 1940–1949, 1950–1959 och 1960–1969.....	74

1. Inledning

1.1. Introduktion

Ja, det är verkligen roligt att vänta barn! ... nog kan det finnas både sociala och ekonomiska besvärligheter, men man hoppas att moderskapshjälpen ... skall utbyggas så att ingen mamma av dessa skäl ska hindras från att glädja sig åt sitt väntande barn.

... [E]tt bekymmer är emellertid fullständigt onödigt nu för tiden, och det är kläderna och utseendet. Först i våra dagar har det nämligen utexperimenterats kläder för den blivande mamman, som är både trivsamma, praktiska och klädsamma. Modet med vida jackor och andra camouflerande plagg är verkligen (*sic!*) en välsignelse ... Vad är det då man först behöver skaffa sig för att känna sig prydlig i väntans tider?¹

Så lät det i ett nummer av mönstermagasinet *Vår mönstertidning* 1945, då numrets uppslag med reklam för gravidkläder introducerades. Hemsömnadsindustrin var mycket utbredd i Sverige under 1900-talet. I en tid då konfektion var dyrt, kunde kvinnor ur alla samhällsklasser till ett överkomligt pris beställa moderiktiga mönster genom magasin för hemsömnad. Två av de största aktörerna på marknaden var Kooperativa Förbundet, som från 1940 publicerade *Vår Mönstertidning*, samt Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier som utgav *Mönsterjournal* från 1943. Magasinen skulle komma att gå under olika namn, men ges ut fram till 1980-talet.² I magasinerna marknadsförs mönstren genom beskrivningar, samt teckningar eller fotografier på mannekänger som bär plaggen. Läsaren tilltalas direkt och auktoritativt – de anonyma skribenterna vet hur man klär sig moderiktigt och korrekt efter tillfälle, ålder, kön och kroppsform, och förmedlar denna information till läsaren.

Under 1940-talet var den gravida kroppen stigmatiserad och skulle varken synas eller talas om i offentligheten. Men samtidigt behövde också gravida kvinnor klä sig, och hemsömnadsmagasinen mötte denna efterfrågan. I utdraget ovan framställs döljande plagg som nödvändiga att införskaffa, vilket visar på hur föreställningar kring den gravida kroppen förmedlades genom hemsömnadsmagasinen och uppmanade kvinnor till att hantera sin graviditet på ett visst, "korrekt" sätt. Således utgör dessa magasin en unik källa till de sociala påtryckningar som omgav gravida kvinnor under 1900-talet, skrivna råd som sålunda formade deras kroppar – inte bara på papper utan också i det verkliga livet. Uppsatsen undersöker svenskt gravidmode och gestaltningen av den gravida kroppen i mönster-reklam publicerad av Kooperativa Förbundet samt Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier.

¹ *Vår mönstertidning* nr. 19 1945, s. 3.

² Törnvall, Gunilla. From Paper Patterns to Patterns-on-Fabric: Home Sewing in Sweden 1881–1981. *Costume*. vol. 57 nr. 1 (2023): 55-81. <https://doi.org/10.3366/cost.2023.0245>. s. 55-58.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur hemsömnadsindustrin bidrog till att socialt reglera den gravida kroppen 1940–1990, det vill säga dess performativa makt att forma kvinnors kroppar.

Uppsatsens huvudfråga är:

- Hur gestaltas graviditet och den gravida kvinnan i mönster-reklam för gravidkläder i Sverige 1940-1990, och hur förändras denna framställning över tid?

Med delfrågorna:

- Hur visualiseras den gravida kroppen i reklamen, och hur förändras denna visualisering över tid? *Här ryms aspekter som poser, ansiktsuttryck och blick, kroppsspråk, detaljer samt synlighet av kroppslig förändring.*
- Hur förändras själva gravidmodets utformning och funktion över tid? *Detta inkluderar kvalitéer som silhuett, färger, detaljer, och vilka sammanhang det marknadsförs kläder för.*
- Hur tilltalas, beskrivs och positioneras den gravida kvinnan i reklamens språk och målgruppslogik?

1.3. Forskningsläge

1.3.1. Den svenska modeindustrin under 1900-talet

Denna studie är – mig veterligen – den första om gravidmode i Sverige. Även om modehistorisk forskning fått ett större fokus under de senaste decennierna, saknas till exempel en akademisk översikt av svenskt mode under 1900-talet. Den forskning som väl gjorts tenderar att undersöka kortare tidsperioder eller specifika klädesplagg.³

Annars undersöks själva produktionen, distributionen och konsumtionen av svenskt konfektionsmode, och diskuteras i relation till internationella influenser.⁴ Endast Gunilla Törnvall studerar djupgående den svenska hemsömnadsmarknaden under 1900-talet, i syfte att ge en grundläggande översikt kring dess uppkomst, form och utveckling.⁵

³ Se exempelvis Severinsson, Emma och Warkander, Philip (red.). *Modevetenskap: Perspektiv på mode, stil och estetik*. Stockholm: Apell förlag, 2021; Svensson, Birgitta och Qvarsell, Roger (red.). *Markeringar och maskeringar: Att visa eller dölja sin kropp*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 2012.

⁴ Se exempelvis Kyaga, Ulrika. *Swedish Fashion 1930–1960*. Stockholm: Department of Media Studies, Stockholms universitet, 2017.

⁵ Törnvall, s. 55.

Genom att kartlägga hur hemsömnadsindustrin existerade parallellt med den framväxande konfektionsindustrin bidrar Törnvall till “an often-neglected area of women’s memory and fashion history”.⁶ Hemsömnadsindustrin följde Sveriges utveckling mot ett ledande, modernt industriland. Kommersiella pappersmönster som användes till hemsömnad marknadsfördes och distribuerades genom damtidningar och särskilda mönstermagasin. De följde globala modetrender och importerade idéer från särskilt Frankrike, men även USA. Törnvall undersöker tre svenska distributörer av mönster: Aller, Kooperativa Förbundet (KF) samt Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier (HNÅÅB).⁷

Törnvall visar hur HNÅÅB marknadsförde och distribuerade hemsömnadsmönster genom företagets damtidning *Husmodern*.⁸ Jag har funnit att aktören även marknadsförde mönster genom magasin helt dedikerade till hemsömnad: *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949–1960, *Stilmodellen* 1962–1964 och slutligen *Stil-nytt* 1971–1988. Dessa har aldrig undersökts av Törnvall men hör till källmaterialet i denna studie.⁹ Även om uppsatsen lutar sig tungt mot Törnvals forskning om hemsömnadsindustrin (se 1.5) inkluderar den således aldrig förut undersökt material.

Slutligen skall det understrykas att jag i denna studie, till skillnad från Törnvall, fokuserar på mönster-reklamens själva innehåll ur ett performativt perspektiv – det vill säga hur magasinerna genom ett uppmanande tilltal och visuella representationer formulerar ramar för hur den gravida kvinnan bör klä sig, bete sig och röra sig i olika sammanhang.

1.3.2. Internationell forskning om gravidmode

I den engelskspråkiga världen har gravidmode däremot varit föremål för studier, bland andra Rebecca L. Bailey och Lydia Semler m.fl. Baileys studie, som publicerades redan 1982, behandlar amerikanskt gravidmode 1850–1980 och visar hur kläder både reflekterade och reglerade kulturella attityder kring graviditet, samt påverkade gravida kvinnors möjligheter att delta i det offentliga livet.¹⁰ Studien av Semler m.fl. från 2023 visar hur gravidkläder

⁶ Törnvall, s. 55.

⁷ Törnvall, s. 55-57.

⁸ Törnvall, s. 58.

⁹ Törnvall har i sin forskning huvudsakligen fokuserat på *Husmodern*, men nämner i en publikation *Stil-nytt* i förbigående. Se Törnvall, Gunilla. Mönster för drömmar och demokratisering. I Nilsson Nylander, Eva och Larsson, Mats (red.). *Nuets närhet, det förflutnas samtid: En antologi om vardagens tryck*. Lund: Universitetsbiblioteket i Lund, 2024. s. 208.

¹⁰ Bailey, Rebecca L. *Fashions in pregnancy: An analysis of selected cultural influences, 1850–1980*. East Lansing: Michigan State University, 1982. <https://doi.org/doi:10.25335/k06n-8925>. s. 2–4.

konstruerades och marknadsfördes i USA, Storbritannien, Australien och Kanada från 1700-talet till idag, med särskilt fokus på 1900-talet.¹¹

Bailey använder främst böcker och artiklar i damtidningar och behandlar konfektion, medan Semler m.fl. kombinerar reklam för konfektion med hemsömnadsmönster.¹² Semler m.fl lyfter hemsömnadens betydelse, och poängterar att 1940-talets gravida kvinnor ute på landsbygden själva sydde sina kläder efter kommersiella mönster.¹³

Studierna argumenterar för samma huvudlinje: gravidkläder utformades länge för att dölja graviditeten, eftersom synlig graviditet ansågs skamlig och oanständig.¹⁴ Under senare 1900-tal blev synlig graviditet gradvis mer accepterat, vilket återspeglades i modet.¹⁵

1940- och 1950-talens gravidmode präglades av diskretion och kamouflage. Horisontella linjer skulle simulera smalhet genom att förlänga siluetten. Reglerbara omlottkläningar ersattes gradvis av ensembler med en mycket vid överdel kombinerad med en smal, justerbar kjol. Detta var också tänkt att simulera slankhet.¹⁶ På 1950-talet gjorde långbyxor till den vida jackan entré för hemmabruk. Hemsömnadsmönster rekommenderade under 1940-talet dova, mörka färger och småmönstrat eftersom det ansågs få figuren att se smal ut – men under 1950-talet blev färgerna fler och av klarare nyanser.¹⁷

Bailey spårar stigmatiseringen kring graviditet och nödvändigheten att dölja detta tillstånd i offentligheten tillbaka till den viktorska eran. Den framskjutande magen sågs som en symbol för kvinnlig sexualitet, vilken var tabu. Kläderna skulle således dölja och neutralisera den gravida kroppen. Den gravida kvinnan gjordes oskuldsfull (anständig) genom att "beviset" för hennes sexuella aktivitet doldes. Den gravida kroppen sågs även som deformerad och oattraktiv utifrån det dominerade modeidealet med smal midja.¹⁸

Studierna uppmärksammar hur stigmatiseringen ledde till ett eufemistiskt språkbruk kring graviditet, även i marknadsföringen av gravidmode.¹⁹ Bailey poängterar hur den gravida kvinnan kom att framställas som en "blivande mor" som befann sig i övergångsfasen från jungfru till moder, och som en symbol för renhet snarare än sexualitet. Dessutom

¹¹ Semler, Lydia, Hill, Jana och Bonner, Ilea M. *A History of Maternity Wear. Design, Patterns, and Construction*. New York: Focal Press, 2023. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.4324/9781003370369>. "Introduction".

¹² Bailey, s. 16-17; Semler m.fl., "Chapter 4: 1850s to 1890s", "Chapter 9: The 1940s".

¹³ Bailey, s. 16-17; Semler m.fl., "Chapter 9: The 1940s".

¹⁴ Bailey, s. 2, 8, 11, 17; Semler m.fl., "Chapter 6: The 1910s", "Chapter 8: The 1930s".

¹⁵ Bailey, s. 246, 301-302; Semler m.fl., "Chapter 11: The 1960s", "Chapter 13: The 1980s".

¹⁶ Bailey, s. 79, 92, 290, 301-202

¹⁷ Semler m.fl., "Chapter 9: The 1940s", "Chapter 10: The 1950s".

¹⁸ Bailey, s. 235-236, 242, 244-245.

¹⁹ Bailey, s. 2, 287, 290, 243; Semler m.fl., "Chapter 9: The 1940s", "Chapter 10: The 1950s".

uppmannades gravida kvinnor att upprätthålla ett välvårdat yttre eftersom de ansågs behöva särskild disciplin för att förbli attraktiva.²⁰

Bailey och Semler m.fl. beskriver 1960-talet som en vändpunkt där modet började släppa kravet på osynlighet.²¹ Hela, löst sittande klänningar hade introducerats i slutet av 1950-talet, och kom nu helt att dominera – särskilt vanlig var empiresiluetten med söm under bysten. Silhuetten utan markerad midja var modern i allmänhet. På 1970-talet blev byxor accepterade för de flesta tillfällen, och tidens lediga mode med blommönster och starka färger influerade även gravidmodet.²²

Medan Semler m.fl. inte ger någon tydlig förklaring, tolkar Bailey de försvagade förväntningarna på diskretion och anständighet som en följd av den sexuella revolutionen under 1960-talet. Enligt Bailey bidrog den till en större öppenhet och acceptans av den kvinnliga kroppen och sexualiteten. 1970-talet introducerade sextigt och självmedvetet gravidmode. Vissa modeller syftade till och med till att accentuera graviditeten.²³

På 1980-talet växte enligt Semler m.fl. behovet av ett varierande utbud i och med den snabbt växande skaran förvärvsarbetande kvinnor. Det allmänna modet, som fortsatt var ledigt och löst sittande, uppmuntrade experiment med färg och mönster. Sammantaget speglade utvecklingen en mer positiv syn på den gravida kroppen. En vändpunkt kom 1991 när Demi Moore poserade naken och gravid på omslaget till *Vanity Fair*. Bilden fick ett sådant genomslag att det blev helt socialt accepterat att dra uppmärksamhet till den gravida formen genom klädsel. Nu kunde till och med modeller sitta tätt inpå kroppen.²⁴

Även om denna undersökning sett till perspektiv och typ av källmaterial liknar de två studierna, inkluderar den också nya visuella aspekter som inte systematiskt undersökts av Bailey och Semler m.fl. Genom modereklam spreds bilder – både teckningar och fotografier – på den "gravida kvinnan". Bailey och Semler m.fl. inkluderar kontinuerligt bilder på illustrationer ur materialet, men analyserar till exempel inte hur den gravida formen skildras eller hur mannekängerna poserar. Bailey noterar kort hur tecknade mannekänger inte skildras visuellt gravida på 1940-talet, i kontrast till fotografier (som läsaren aldrig får se).²⁵ Detta kommenteras inte vidare förrän på 1970-talet, där en reklamillustration visar kvinnor som är "obviously pregnant, sexually liberated, and "swinging."²⁶

²⁰ Bailey, s. 2, 243.

²¹ Bailey, s. 246; Semler m.fl., "Chapter 11: The 1960s".

²² Semler m.fl., "Chapter 11: The 1960s", "Chapter 12: The 1970s".

²³ Bailey, s. 246, 301-302.

²⁴ Semler m.fl., "Chapter 13: The 1980s", "Chapter 14: The 1990s".

²⁵ Bailey, s. 87.

²⁶ Bailey, s. 297.

1.3.3. Den visuella kulturen kring graviditet under 1900-talet

Denna studie är emellertid inte den första att analysera reklam för gravidmode ur ett visuellt perspektiv. Sandra Mathews och Laura Wexler undersöker i en inflytelserik studie 200 fotografier av gravida kvinnor i 1900-talets USA, med fokus på efterkrigstiden, för att belysa den långvariga frånvaron av gravida kroppar i offentlig bildkultur.²⁷ De visar att bilder av gravida kvinnor började spridas offentligt först under 1950-talet, bland annat i reklam för gravidkläder från konfektionsföretag. Modefotografierna av "gravida kvinnor" bröt ny mark genom att introducera den gravida kroppen som attraktiv i offentligheten.²⁸

I tidiga fotografier var de "gravida" kvinnorna inte synbart gravida, utan tvärtom mycket smala. Fotografierna betonade värdighet, familj och äktenskaplig respektabilitet, ibland genom att inkludera en manlig partner. Alternativt framställdes mannekängerna som barnsliga genom gester, minspel, detaljer som leksaker eller genom att posera tillsammans med ett barn i likadana utstyrselar.²⁹

Från 1980-talet förändrades representationerna – reklamen började visa mer realistiska graviditeter i senare stadier, och framhävde kvinnans njutning i sin egen kropp. Under 1990-talet förstärktes den sensuella dimensionen tydligare. Precis som Semler m.fl. framhåller Demi Moores sensuella fotografi 1991 som en viktig vändpunkt. Bilden bidrog till att glamoriserar och sensualisera graviditet och ökade synligheten av gravida kvinnor i mainstream-magasin, vilket bidrog till en mer avslappnad attityd till den synligt gravida kroppen i USA. Tabu kring den gravida kvinnans sexualitet försvagades.³⁰

Emellertid måste det poängteras att författarnas analys bygger på endast ett fåtal fotografier, och att den är en mycket liten del av en större studie. Motsatt Bailey och Semler m.fl. saknar den också koppling till själva gravidmodet i sig. Fokuset är så stort på 1950-, 1980- och 1990-talen att utvecklingen där emellan inte egentligen kartläggs.

Kelly Oliver undersöker också den visuella kulturen kring graviditet under 1900-talet genom en studie av Hollywoodfilmer. Likt Bailey menar Oliver att graviditet länge betraktades som något som skulle döljas i offentligheten, eftersom den gravida kroppen signalerade kvinnans sexualitet. Detta var anledningen bakom att den visuellt gravida kroppen (och förlossning) inte syntes i bild förrän under 1960-talet. Oliver kopplar förändringen till den sexuella frigörelsen. Feministiska teoretiker argumenterade för att

²⁷ Mathews, Sandra och Wexler, Laura. *Pregnant pictures*. New York: Routledge, 2000. s. xiii–xvii.

²⁸ Mathews och Wexler, s. 151–153, 171.

²⁹ Mathews och Wexler, s. 176–177.

³⁰ Mathews och Wexler, s. 177–182.

separationen mellan sexualitet och graviditet var en del av det patriarkala förtrycket, och de uppmuntrade till att "resexualisera" den gravida kvinnan.³¹ Dock, hävdar Oliver, var det först efter Demi Moores omslagsbild som "maternity and sexuality came together to create a sexy pregnancy".³²

Sammantaget kan konstateras att dessa två relaterade forskningsfält ger samma förklaring till hur och varför såväl gravidmodet som den visuella kulturen kring graviditet förändrades under 1900-talets andra hälft. Trots detta har de två perspektiven inte sammanförts i en och samma studie. Därutöver saknas en undersökning som genomgående kartlägger förändringar i framställningen av den gravida kroppen över tid. Med undantag för Baileys studie, som publicerades före 1991, präglas forskningen dessutom i hög grad av den uppmärksamhet som Moores omslagsbild genererade, vilket bidragit till att 1960-talet som förändringsperiod delvis hamnat i skymundan.

I en svensk kontext är forskningen kring den visuella kulturen kring graviditet betydligt mer begränsad. Elisabet Björklund undersöker i antologin *Rethinking the Public Fetus* visualisering av fostret i fotografi och sexualupplysning.³³ Här uppmärksammas ur ett filmhistoriskt perspektiv ett generellt tabu kring att visa graviditet och förlossning vid 1900-talets mitt, samt ett omfattande visuellt utbyte mellan Sverige och USA.³⁴ Genom att referera till Matthews och Wexlers samt Olivers forskning kring stigmatiseringen som omgärdade graviditet, antyds att liknande normer kan ha funnits även i Sverige.³⁵

Mot denna bakgrund framstår graviditetens visuella kultur i Sverige som ett tydligt forskningsgap. Denna studie kan därför endast ses som ett första steg mot att undersöka hur dessa internationella utvecklingslinjer tog form i en svensk kontext.

³¹ Oliver, Kelly. *Knock Me Up, Knock Me Down: Images of Pregnancy in Hollywood Films*. New York: Columbia University Press, 2012. s. 1-8, 20-22.

³² Oliver, s. 37.

³³ Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig. Rethinking the Public Fetus: An Introduction. I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.). *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Boydell & Brewer, 2024, 1–22. <https://doi.org/10.2307/ji.4331928.4>. s. 1-7; Björklund, Elisabet. Creating a Public for Visualized Pregnancies: The Swedish Version of the American Sex Hygiene Film *Mom and Dad*. I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.). *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Boydell & Brewer, 2024, 119-143, <https://doi.org/10.2307/ji.4331928.9>. s. 119-120.

³⁴ Björklund, Creating a Public for Visualized Pregnancies. s.119-123.

³⁵ Björklund, Creating a Public for Visualized Pregnancies. s. 119: Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig. The Public Fetus: A Traveling Concept. I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.). *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Boydell & Brewer, 2024, 289–311, <https://doi.org/10.2307/ji.4331928.17>. s. 303.

1.3.4. Forskning om moderskap, sexualitet och familj i 1900-talets Sverige

Moderskap, familjepolitik och sexualitet har däremot varit centrala teman i studier av 1900-talets Sverige. Lena Lennerhed visar hur Sverige internationellt kom att framstå som ett föregångsland gällande sexuell liberalisering under efterkrigstiden. Liksom i övriga Västvärlden präglades 1960-talet av en våg av sexualliberalism, som kommit att kallas den "sexuella frigörelsen". Man ville bryta ner vad som uppfattades som kvarlevor från en pryd och kontrollerande viktoriansk sexualmoral, där i synnerhet kvinnlig sexualitet skulle begränsas till inom äktenskapet.³⁶

Lennerhed uppmärksammar att Sverige redan på 1950-talet väckte uppmärksamhet genom införandet av obligatorisk sexualundervisning. Den var av sekulär snarare än kristen karaktär, och centrerad kring kärlek snarare än äktenskap. I internationell press växte en bild av "den svenska synden" fram – en ovanligt liberal och sekulariserad sexualmoral som drevs fram av välfärdsstaten. Lennerhed påpekar att denna bild delvis byggde på mytbildning. Till exempel var abortlagstiftningen inte fullt så liberal och utomäktenskaplig graviditet fullt så accepterad som kritikerna hävdade. Men – Sverige hade officiellt frångått att sexualiteten skulle hållas inom äktenskapet, vilket i grunden var vad som väckte bestörtning.³⁷

I relation till sexualhistoria har graviditet i sig inte undersökts, utan främst abort och mödravård.³⁸ Mot bakgrund av att internationell forskning kopplar stigmatiseringen av graviditet till dess roll som symbol för kvinnlig sexualitet – och lyfter den sexuella frigörelsen som en katalysator för förändring där Sverige låg i framkant – framstår det därför som särskilt angeläget att undersöka denna utveckling i en svensk kontext.

Som framgått ovan visar internationell forskning hur graviditet framträdde som en övergångsfas mot moderskap, som hade en stark social förankring som kvinnoideal. I kontrast till graviditet är forskningen om familj och moderskap omfattande i Sverige. Åsa Lundqvist framhåller hur familjen från 1930-talet blev en central institution i den framväxande välfärdsstaten, där reformer inom exempelvis mödravård och barnomsorg ökade tryggheten i familjebildning, samtidigt som de byggde på traditionella könsroller med mannen som försörjare och kvinnan som ansvarig för hem och barn.³⁹ (På 1960-talet skedde

³⁶ Lennerhed, Lena. *Frihet att njuta: sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Norstedt, 1994. s. 10, 27-28, 231, 250-251.

³⁷ Lennerhed, s. 89-91, 96-97.

³⁸ Se exempelvis Lennerhed, Lena. *Historier Om Ett Brott: Illegala Aborter I Sverige På 1900-talet*. Stockholm: Atlas, 2008; Milton, Lena. *Folkhemmets barnmorskor: Den svenska barnmorskeåkårens professionalisering under mellan- och efterkrigstid*. Uppsala: Uppsala universitet, 2000. [diva2:167754](#).

³⁹ Lundqvist, Åsa. *Familjen i den svenska modellen*. Umeå: Boréa, 2007. s. 253–260.

dock en förskjutning mot en mer könsneutral politisk diskurs.)⁴⁰ Sammantaget visar forskningen på de starka sociala förväntningar som omgav kvinnor att bli mödrar i den svenska välfärdsstaten.⁴¹ En ofrånkomlig men förbisedd aspekt av detta är graviditeten, som enligt internationell forskning hade en helt annan social status. Ur det perspektivet bidrar uppsatsen även till forskningen kring moderskap, sexualitet och familj.

1.4. Teori

Joanne Entwistle presenterar i *The Fashioned Body* modeteoretiska perspektiv som är centrala för studien. Enligt Entwistle är klädsel en grundläggande aspekt av det sociala livet.⁴² Klädsel är inbäddad i samhällets kultur:

[D]ress or adornment is one of the means by which bodies are made social and given meaning and identity. The ... act of getting dressed is an act of preparing the body for the social world, making it appropriate, acceptable, indeed respectable and possibly even desirable.⁴³

“Moderiktig klädsel” (“fashionable dress”) är klädsel som vid ett givet tillfälle identifieras som önskvärd, vacker och populär.⁴⁴ Mode och klädsel kan inte separeras från (synen på) kroppen:

[B]odies are potentially disruptive. Conventions of dress attempt to transform flesh into something recognizable and meaningful to culture; a body that does not conform, that *transgresses* such *cultural codes*, is likely to cause offence and outrage and be met with scorn or incredulity ... *dress is a matter of morality*: dressed inappropriately ... we feel ourselves open to *social condemnation* [Mina kursiveringar].⁴⁵

Här menas alltså att det finns ett tydligt samband mellan kroppen, samhällets kultur och mode. Klädsel fungerar som ett verktyg som gör en viss kropp socialt acceptabel. En kropp som inte följer rådande klädkoder riskerar därför att uppfattas som olämplig socialt. Det är

⁴⁰ Lundqvist, Åsa. *Family Policy Paradoxes: Gender Equality and Labour Market Regulation in Sweden, 1930-2010*. Bristol: Bristol University Press, 2011.
<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.46692/9781847427427>. s. 1–9.

⁴¹ Se exempelvis Frangeur, Renee. *Yrkeskvinna eller makens tjänarinna? Striden om yrkesrätten för gifta kvinnor i mellankrigstidens Sverige*. Lund: Arkiv, 1998. s. 61; Hirdman, Yvonne. *Att lägga livet till rätta: studier i svensk folkhemspolitik*. Fjärde upplagan. Stockholm: Carlssons, 2018. s. 81-91; Lundqvist, 2007, s. 253–260.

⁴² Entwistle, Joanne. *The Fashioned Body: Fashion, Dress and Modern Social Theory*. Cambridge: Polity Press, 2000. s. 1, 7.

⁴³ Entwistle, s. 7.

⁴⁴ Entwistle, s. 1.

⁴⁵ Entwistle, s. 8.

sålunda tänkbart att en viss syn på den gravida kroppen i en viss tid genererar särskilda kulturella koder för hur den ska kläs för att accepteras som lämplig i offentligheten.

Matthews och Wexler framhåller hur fotografier i reklam för kläder till själva formen arbetar med uppfattningar kring attraktivitet. För att läsaren skall omvandlas till en konsument av produkten, framställs kvinnan i annonsen som attraktiv och avundsvärd.⁴⁶

Uppsatsen sammanför vidare flera teorier kring den gravida kroppen i den offentliga sfären. Robyn Longhurst utvecklar ett teoretiskt perspektiv kring exponeringen av den gravida kroppen i offentligheten. Hon menar att graviditet är något som “görs”, “konstrueras”, genom kroppsliga och språkliga handlingar som upprepas över tid och därför uppfattas som naturliga och självklara. Olika diskurser påverkar hur den gravida kroppen förstås i olika tider, vilket innebär att betydelsen och bilden av graviditet förändras.⁴⁷

Här kan Longhurst sägas tala om den kulturella betydelse som enligt Entwistle tillskrivs kroppen, här specifikt den gravidas, vilket påverkar hur den skall kläs. Longhurst pekar därmed ut hur denna bild, som är tids- och platsspecifik, också påverkar hur den gravida kroppen figurerar och framställs i offentligheten.⁴⁸

Jennifer Musial framför en teori om varför graviditet traditionellt sett skambelagts. Musial menar att “the pregnant body can be seen as *a site of transgression* because it threatens *spatial and cultural boundaries* [mina kursiveringar]”.⁴⁹ I västlig kultur skall den kvinnliga kroppen ta upp minimalt med fysiskt utrymme, men den gravida kroppen upptar istället “extra” utrymme. Av samma skäl skambeläggs övervikt. Den gravida kroppen befinner sig i en process av förändring och är därför bortom kontroll. Dessutom symboliserar den gravida kroppen kvinnlig sexualitet – magen är ett (under större delen av 1900-talet) definitivt tecken på att hon haft heterosexuellt samlag.⁵⁰

Bailey länkar Erving Goffmans klassiska begrepp “stigmatisering” till dessa tankesätt kring den gravida kvinnan.⁵¹ Enkelt uttryckt är “stigma” ett attribut som gör att en person uppfattas som avvikande och därför riskerar att dömas socialt.⁵² Begreppet passar väl in här.

⁴⁶ Matthews och Wexler, s. 171.

⁴⁷ Longhurst, Robyn. ‘Corporeographies’ of pregnancy: ‘bikini babes’. *Environment & Planning D: Society & Space*. vol. 18 nr. 4 (2000): 453–472. <https://doi.org/10.1068/d234>. s. 453–456.

⁴⁸ Longhurst, s. 456.

⁴⁹ Musial, Jennifer. ‘Pregnancy chic’: the Marketing of Maternity Wear. *Journal of the Association for Research on Mothering*. vol. 5 nr. 1 (2023): 159–171. 2003 <https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/view/1924/1133> s. 159.

⁵⁰ Musial, s. 159–160.

⁵¹ Bailey, s. 244–245.

⁵² Goffman, Erving. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall, 1963. s. 3.

Ett sätt att hantera hotet av den gravida kvinnokroppen är enligt Musial genom “maternity wear that contains the body and often has the effect of ... matronizing pregnant women, ultimately serving to efface a pregnant woman’s sexuality.”⁵³ “Matronizing” översätts här till “matronisering”. I moderekklam presenteras graviditeten som en tid i livet då kvinnan intar moderskapet och således skall klä sig “lämpligt”. Gravida kvinnor konstrueras som kyska “mothers-to-be” och maskerar således graviditetens koppling till sexualitet.⁵⁴

Ett annat sätt att neutralisera graviditetens association till sexualitet är att “infantilisering” (“infantilization”) av den gravida kvinnan, det vill säga att hon framställs henne som barnslig eller flickaktig. Detta sker enligt Musial genom barnsliga klädmodeller, mönster och färger och samt genom representationer av de gravida kvinnorna.⁵⁵

Länken mellan matronisering och infantilisering är att de är de två normaliserade versionerna av femininitet, i kontrast till den sexuella kvinnan. Den potentiellt överskridande gravida kroppen rekontextualiseras sålunda till att korrespondera med “the proper pregnant subject”, här översatt till “det korrekt gravida subjektet” genom att anknyta någon av dessa femininiteter.⁵⁶ Det korrekt gravida subjektet kan här läsas som Longhursts koncept att graviditet är en social konstruktion.

Musial menar att dessa mekanismer, i synnerhet infantilisering, både påverkar hur gravidmode utformas, och hur det marknadsförs.⁵⁷ Musials resonemang kan kopplas till Entwistles teori om klädsel som ett medel för att göra kroppen socialt acceptabel. Den gravida kroppen uppfattas som överskridande, och klädsel blir ett centralt verktyg för att kontrollera och normalisera denna i offentligheten i enlighet med rådande sociokulturella normer.

Samtidigt talar Entwistle om alla kroppar som potentiellt kulturellt överskridande såvida man inte klär sig enligt rådande normer, medan Musial redan ser den gravida kroppen som överskridande i sig. Denna uppsats utgår därmed från att vissa kroppar kan vara mindre accepterade i sig än andra, vilket också formar särskilda kulturella koder för klädsel.

1.5. Källmaterial – kontext, urval och avgränsningar

Det huvudsakliga källmaterialet som ligger till grund för denna uppsats är de mönstermagasin som utgavs av KF respektive HNÅÅB under perioden 1940–1990. Internationell forskning

⁵³ Musial, s. 159.

⁵⁴ Musial, s. 163–164.

⁵⁵ Musial, s. 162–164.

⁵⁶ Musial, s. 162–164.

⁵⁷ Musial, s. 162–164.

pekar mot att det skedde stora förändringar i attityden till den gravida kroppen under 1960-talet i samband med den sexuella frigörelsen. Därför undersöks också decennierna före och efter för att kartlägga en utveckling. Undersökningsperioden slutar 1990, innan nästa (potentiella) vändpunkt i samband med Demi Moores fotografi 1991.

Törnvall framhåller, som nämnts, den centrala roll mönstermagasin och damtidningar hade i produktionen, distributionen och konsumtionen av hemsömnadsmönster i Sverige under 1900-talet. I en tid då konfektion var dyrt, gjorde kommersiella mönster det möjligt för kvinnor i alla samhällsklasser att skapa moderiktig klädsel till en överkomlig kostnad åt sig själva och sin familj. Sålunda hade magasinerna en mycket bred målgrupp, och svarade mot behovet med ett brett utbud av vardags- och fest- och ytterkläder (främst för kvinnor).⁵⁸

Ett hemsömnadsmönster köps som ett paket, där det ingår pappersdelar samt instruktioner för hur plagget skall sys ihop. Pappersdelarna läggs ut på ett tyg och klipps därefter ut. Mönstermagasinen gör alltså *reklam* för mönsterpaket som sedan kan beställas via postorder, eller alternativt köpas i butik.⁵⁹

Enligt Törnvall var KF och HNÅÅB två av de tre viktigaste aktörerna på marknaden. De utgav från 1940-talet renodlade mönstermagasin. Den tredje aktören, Aller, utgav mönstermagasinet *Nordisk Mönster-Tidning* under en tidigare period, 1881–1944. Därefter utgavs istället damtidningen *Femina*, som inkluderade mönster fram till 1981.⁶⁰ Av tidsmässiga skäl utesluts därför Aller ur undersökningen.

KF och HNÅÅB kallade sina mönster för *Vi-mönster* (från 1940) respektive *Stil-mönster* (från 1941).⁶¹ Då mönstermagasinen flera gånger bytte namn och varierade i antal nummer och mönster per år, presenteras de bäst i en tabell för respektive företag:

Kooperativa Förbundet

Tidsperiod	Namn	Nummer/år (exklusive extranummer)	Antal modeller/nr (ca)
1940–1971	<i>Vår mönstertidning</i>	2	80
1972–1980	<i>Vi modemönster</i>	2	100 (1972–1975) 70 (1976–1982)
1981–1990	<i>Sy & Sticka: Vi modemönster</i>	2	80

⁵⁸ Törnvall, s. 55–57.

⁵⁹ Törnvall, s. 57–58, 65.

⁶⁰ Törnvall, s. 58.

⁶¹ Törnvall, s. 58.

Källa: *Vår Mönster-Tidning* 1940–1971, *Vi modemönster* 1972–1982, *Sy & Sticka: Vi modemönster* 1981–1990.

Utöver de två numren (ett för sommar- respektive vinterhalvåret) utges 1940–1957 två extranummer bestående av ett fåtal sidor, vilka också inkluderas i undersökningen.

Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier

År	Namn	Nummer/år (relevanta nummer)	Antal modeller/nr (ca)
1943–1949	<i>Mönsterjournal</i>	2–4	480
1949–1960	<i>Stilmönsterjournal</i>	4 (1949–1954) 3 (1955–1957) 5 (1958–1959) 3 (1960)	90–140 (1949–1957) 70 (1958–1960)
1962–1964	<i>Stilmodellen</i>	3 (1962) 9 (1963–1964)	35
1971–1988	<i>Stil-nytt</i>	2	55–75

Källa: *Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949–1960, *Stilmodellen* 1962–1964, *Stil-nytt* 1972–1988.

Utöver de relevanta nummer som anges i tabellen, utges 1949–1957 två specialnummer per år titulerade *Barngarderoben* eller *Tonårsstil*, med endast mönster för barn respektive tonåringar. Dessa har uteslutits ur undersökningen av uppenbara skäl.

HNÅÅB utgav inte något renodlat mönstermagasin 1940–1942, 1961 och 1965–1970. Eftersom de också använde *Husmodern* för att marknadsföra sina mönster, kompletteras undersökningen av dessa årgångar av *Husmodern*. *Stil-nytt* lades ner två år innan 1990, men eftersom *Husmodern* upphörde samma år finns ingen lämplig källa för komplettering.⁶²

Mönstren kunde i båda fallen beställas per post eller köpas i butik. Vad gäller själva tidningarna finns om *Kooperativa Förbundets* publikationer uppgift om att lösnummer köptes i butik.⁶³ Det är sannolikt att detsamma gällde för den andra aktörens mönstermagasin. I vilket fall måste de rimligen ha varit lättillgängliga.

⁶² Törnvall, s. 57.

⁶³ Larsson, Mats. *Bonniers – en mediefamilj Å&Å-drömfabriken: Från fiction till fakta 1906–1990*. Stockholm: Bonnier, 2003. s 29.

Det stora antalet mönster per nummer visar i vilket fall på hemsömnadsindustrins oerhörda omfattning. Till exempel såldes 1950 fyra miljoner Stil-mönster, vilket motsvarade att varje svensk kvinna i köpte två paket det året. Enligt Törnvall nådde svensk hemsömnad sin höjdpunkt 1950–1980.⁶⁴ Detta innebär att den period då hemsömnadsmagasinen hade som störst betydelse (och därmed inflytande) sammanfaller med den period som är relevant att undersöka i förhållande till den sexuella frigörelsen.

Samtida magasin från de två aktörerna har ungefär samma form och innehåll. *Vår Mönster-Tidning* respektive *Mönsterjournal/Stilmönsterjournal* marknadsför varje mönster (det vill säga klädesplagg med beställningsnummer) med en kort skriftlig beskrivning, samt en eller flera illustrationer (teckning, fotografi, eller båda) på en kvinna som bär modellen (mannekäng). I undantagsfall finns plagget illustrerat utan att det sitter på en mannekäng. Färgillustrationer och fotografier blir successivt vanligare. På varje uppslag finns (oftast) en eller flera rubriker, som hänvisar till vad modellerna på sidan har gemensamt (målgrupp, funktion, et cetera). Ibland finns också allmän text som inte är kopplad till en särskild modell, men till vad som marknadsförs på uppslaget. Magasinen har en tydlig röst där läsaren informeras hur man klär sig moderiktigt och korrekt efter tillfälle, ålder, kön och kroppsform, och förmedlar denna information till läsaren.

Enligt Törnvall innehåller *Vår Mönster-Tidning* också i viss mån praktiska råd, rapporter om mode, broderi- och stickmönster samt reklam för andra produkter.⁶⁵ Detta gäller enligt min bedömning också *Stilmönsterjournal* och *Stilmodellen*. Allt sådant är irrelevant för denna undersökning, och har därmed uteslutits.

Viktigt att notera om *Stilmodellen* är att magasinet blandar reklam för hemsömnadsmönster med reklam för svenska konfektionsföretag, som troligen hade någon form av avtal med HNÅÅB. Konfektions-reklamen utesluts ur undersökningen.

Från 1970-talet får publikationerna delvis en ny form. Mönstren marknadsförs primärt med hjälp av bilder (fotografier och teckningar) även om målgruppen kan specificeras med enstaka ord och rubriker. Törnvall noterar detta om *Vi Mode-Mönster* och beskriver publikationen som snarare en katalog än ett magasin, vilket stämmer väl för samtliga.⁶⁶

Enligt Törnvall minskade behovet av och tiden för hemsömnad vid slutet av 1970-talet, i takt med ökat kvinnligt förvärvsarbete och allt billigare importerad konfektion.

⁶⁴ Törnvall, s. 67.

⁶⁵ Törnvall, s. 65.

⁶⁶ Törnvall, s. 74.

Hemsömnad gick på 1980-talet från en nödvändighet till hobby, varpå den svenska storskaliga produktionen av mönster upphörde.⁶⁷

Källmaterialet nås via Universitetsbiblioteket i Lund. Jag genomför en totalundersökning där samtliga tillgängliga nummer av publikationerna går igenom.

Av källmaterialet från KF saknas i två fall ett enstaka nummer – ett extranummer 1952, samt vår- och sommarnumret 1984. Årgångarna 1958, 1959 och 1985 saknas däremot helt. Mig veterligen marknadsförde inte KF *vi-mönster* i någon annan publikation, och därför baseras undersökningen dessa år uteslutande på material från HNÅÅB. Eftersom källmaterialet är så pass omfattande under decenniet torde detta inte ha någon större betydelse för studiens resultat.

Ett enstaka nummer saknas från HNÅÅB åren 1954, 1956 och 1957. 1960 finns tre nummer i arkivet av *Stilmönsterjournal*. Eftersom magasinet upphörde detta år, är det oklart om det endast utgavs tre nummer de året, eller om två nummer saknas. Av *Stil-nytt* finns endast ett nummer för vinterhalvåret 1971, och endast ett nummer för sommarhalvåret 1988. Eftersom publikationen etablerades respektive las ner dessa år är det möjligt att endast ett nummer utgavs.

Som kan utläsas av tabellerna ovan utgav KF ungefär lika många nummer med ungefär lika många mönster däri under hela undersökningsperioden. Detta varierar mycket mer för magasinerna utgivna av HNÅÅB. Generellt utger de fler nummer per år, och har (ibland) betydligt fler mönster per nummer än KF. Detta öppnar för att HNÅÅB potentiellt utgav fler gravidmönster per år, vilket skulle ge en skev balans mellan de två källorna i analysen. Dock finns ingen anledning att kontrastera KF och HNÅÅB mot varandra, eftersom de i stort tycks ha samma syfte och målgrupp.

Båda aktörerna varierade hur de numrerade mönstermagasinen (som att exempelvis inte börja med nummer 1 vid årsskifte). Källhänvisningar följer deras numrering.

1.6. Metod

Studien använder både kvalitativ och kvantitativ metod, i en kombination av diskursanalys och semiologi. Metoderna är hämtade från Gillian Roses *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*.⁶⁸

⁶⁷ Törnvall, s. 58, 65, 67-69, 73-74.

⁶⁸ Rose, Gillian. *Visual Methodologies*. Femte upplagan. Los Angeles: SAGE, 2023.

Diskursanalys kan användas för att analysera källor som består både av text och bild.⁶⁹ Enligt Rose kan "diskurs" förklaras som "a particular form of language with its own rules and conventions and the institutions within which the discourse is produced and circulated".⁷⁰ Betydelseerna av en diskursiv bild eller text beror på betydelseerna av andra bilder och texter i diskursen. Rose lyfter begreppet "visualitet", vilket refererar till att vad som syns och hur det ses på är kulturellt konstruerat.⁷¹

Rose argumenterar för att visualitet är en form av diskurs: "A specific visuality will make certain things visible in particular ways, and other things unseeable ... and subjects will be produced and act within that field of vision".⁷² Diskursanalys undersöker hur text och bild används för att konstruera en särskild syn på världen. Rose gör en koppling till Judith Butler, som menar att särskilda kroppar synliggörs på särskilda sätt. Diskurser *producerar* subjekt.⁷³ Denna studie kommer med andra ord att undersöka hur det korrekt gravida subjektet konstrueras, och på vilka sätt den gravida kvinnan gestaltas (eller inte gestaltas) visuellt och textuellt.

Rose, som inspireras av foucauldiansk diskursanalys, menar att denna form av analys förutsätter att man undersöker den diskursiva produktionen av någon form av auktoritativa redogörelser. Detta stämmer väl in på mönstermagasinen, där skribenterna instruerar läsaren hur man klär sig moderiktigt och korrekt efter tillfälle, ålder, kön och kroppsform. Hemsömnadsindustrin har därmed – ur ett foucauldianskt perspektiv – makt att disciplinera den gravida kvinnan som subjekt till särskilda sätt att tänka, agera och klä sig. Här finns alltså en performativ dimension där sociala konsekvenser uppstår.⁷⁴

Diskursanalys antar ett adaptivt förhållningssätt till kodning. Vid en genomgång av källmaterialet identifieras "nyckelteman" ("key themes"), med exempelvis återkommande ord eller aspekter av bilder. Därefter går man genom materialet och kodar varje gång det förekommer.⁷⁵ Samtidigt är de valda kategorierna drivna av uppsatsens underfrågor, teori och tidigare forskning, och i analysen sker ytterligare systematisering av materialet utifrån relevanta teman. I undersökningen lyfts även meningar och längre allmänna textstycken fram som visar på relevanta teman och som kompletterar de kvantitativa inslagen. Mot bakgrund av tidigare forskning och uppsatsens teoretiska ram kan det antas att teman som

⁶⁹ Rose, s. 215.

⁷⁰ Rose, s. 215.

⁷¹ Rose, s. 17, 216.

⁷² Rose, s. 216.

⁷³ Rose, s. 216.

⁷⁴ Rose, s. 217.

⁷⁵ Rose, s. 229–230.

matronisering och infantilisering påverkar hur den blivande modern presenteras i tidskrifterna genom text och bilder.

Genomgången av materialet består av en systematisk registrering i kalkylark, separat för KF respektive HNÅÅB och uppdelat per decennium. Samtliga tillgängliga årgångar går igenom för att identifiera uppslag där det genom text och/eller bild framgår att mönster riktade till gravida kvinnor marknadsförs. Om samma uppslag även innehåller mönster för andra målgrupper utesluts dessa mönsterenheter ur undersökningen.

Alla mönsternummer nedtecknas. Dessutom noteras om ett tidigare mönsternummer tidigare förekommit men marknadsförs igen med en ny beskrivning och illustration, samt om de helt återanvänds för att göra reklam för samma mönster. Vad gäller språk och ordval antecknas för varje uppslag:

(1) Om det på samma sida marknadsförs mönster för andra målgrupper, och i så fall vilken/vilka. Samplacering med mönster för större storlekar kan sägas tyda på att graviditet associeras med “övervikt”, och samplacering med mönster för barn/bebisar tyder på matronisering av den gravida kvinnan – i synnerhet om de delar rubrik och/eller poserar tillsammans.

(2) Om en modell i en mönsterbeskrivning sägs passa även kvinnor ur en annan målgrupp, och i så fall vilken. Detta visar också på associationer mellan gravida kvinnor och andra målgrupper.

(3) Ord/uttryck som i analysen kategoriseras utifrån vilka diskursiva teman de anknyter till:

- Eventuella rubriker.
- Referenser i mönsterbeskrivningar till den gravida kvinnan, alternativt tilltal till henne. Detta inkluderar även prefix, exempelvis “mamma” i “mammaklänning”.
- Beskrivningar av reglerbara anordningar och dylika referenser till kroppslig förändring i mönsterbeskrivningar. Språket visar hur explicit det talas om den gravida kroppen.
- Eventuella beskrivande ord i mönsterbeskrivningar. Här utesluts ord som direkt relaterar till modellens utformning (det vill säga vid, lång, et cetera) och tänkt årstid eller typ av tyg. Då kvarstår värderande adjektiv som visar på diskursen kring graviditet. I de få fall där två olika mönsternummer delar samma beskrivning antecknas ordet/orden två gånger. Inför analysen sker färgkodning i tabeller för att visa hur återkommande beskrivande ord kan grupperas efter att de kan relateras till varandra och/eller olika komponenter i diskursen kring graviditet. Endast de som bedöms som analytiskt relevanta lyfts i undersökningen. Under 1970- och 1980-talen saknas i princip beskrivningar, varför ingen kategorisering av adjektiv är lämplig.

- (5) Eventuella explicita rekommendationer eller avrådanden kring färger och mönster att sy klädet i (i mönsterbeskrivningar eller i allmän text).
- (6) Om en specifik modell eller modeller sägs vara tagen eller inspirerad från ett annat land – i så fall vilket och hur. Detta visar på kopplingar till gravidmodet globalt.
- (7) En modell rekommenderas för ett särskilt tillfälle. Detta visar hur den gravida kvinnan förväntas klä sin kropp i olika sociala sammanhang.
- (8) En modell rekommenderas för ett särskilt stadium av graviditeten.
- (9) Det rekommenderas en särskild detalj.

Vad gäller själva modellen (det vill säga klädet) identifieras återkommande ensembler utifrån:

- (1) Om den är i ett eller två stycken (tudelad eller hel)
- (2) Om den är figurnära eller vid upptill och/eller nedtill
- (3) Om den har markerad midja och var den i så fall är placerad.
- (4) Om den skall bäras under kläderna, nattetid, innebruk dagtid eller utomhus.

Alla kombinationer räknas i analysen i antal för varje decennium, för att identifiera vad som var typiskt gravidmode. Det görs inte skillnad på modeller som delar dessa kvalitéer men exempelvis har olika kragar eller ärmar. Ett mönsternummer kan innehålla flera olika plagg eller ensembler som inte delar dessa kvaliteter med varandra. Dessa kombinationer presenteras tillsammans i analysen som en separat kategori. Återkommer ett mönsternummer räknas plagget/plaggen inte igen. Dessutom noteras om ett plagg har en krage i avvikande färg.

Om varje mannekäng noteras följande aspekter för att kunna räknas i antal förekomster:

- (1) Är illustrationen/illustrationerna fotografier och/eller teckningar, och är de i färg och/eller gråskala?
- (2) Är mannekängen visuellt gravid, det vill säga är en kroppslig förändring fysiskt synlig? Detta beror på många olika faktorer som klädets form och mannekängens pose. Detsamma gäller hur långt framskriden i graviditeten mannekängen ser ut att vara, och därför antecknas enbart om mannekängen är klart synligt gravid eller inte. Däremot lyfter analysen fram *exempel* på mer eller mindre långt gångna mannekänger. Frånvaron och närvaron av graviditet visar på visuellt osynliggörande respektive synliggörande av den gravida formen i diskursen.

(3) Håller mannekängen en hand eller båda händer på, över, eller under magen? Detta visar om mannekängen drar uppmärksamhet till magen eller inte.

(4) Bär modellen en vigselring? Detta visar på en markering av äktenskaplig legitimitet och kontroll av sexualiteten inom äktenskapet. Om hela vänster hand av någon anledning döljs, eller om handen hålls så att ringfingret inte syns, antecknas icke applicerbart.

Återkommer en illustration nedtecknas dessa aspekter inte igen. Slutligen analyseras två ytterligare aspekter av mannekängerna kvalitativt. Utifrån teori och tidigare forskning är det relevant att notera vilka färger och mönster (som i prickigt et cetera) som de skildrade plaggen har. Eftersom det är svårt att på ett transparent vis kategorisera detta, ger analysen exempel på vad som utifrån ett generellt intryck är vanligt förekommande.

För att besvara hur den gravida kvinnan visualiseras i mönster-reklamen är det centralt att undersöka aspekter som kroppshållning, arm- och benpositioner, samt ansiktuttryck. Eftersom många olika element spelar in i det samlade intrycket, är det svårt att systematiskt koda varje mannekäng utifrån ett översiktligt antal faktorer. Här är semiologisk analys användbar. Ur ett semiologiskt perspektiv kan bilder förstås både på en bokstavlig nivå och på en symbolisk nivå, där drag i bilderna får betydelse genom varandra och i sin historiska och kulturella kontext.⁷⁶ Analysen av kroppsspråk utgår därför från konkreta exempel i materialet (där jag efter bästa förmåga väljer ut återkommande visuella intryck) som tolkas i relation till den historiska och kulturella kontexten.

Som framgår under 1.4. ovan menar Musial att infantilisering och matronisering av den gravida kvinnan även sker genom klädmodeller, färger och mönster. Samtidigt bygger hennes exempel (som blommigt för infantilisering) på kategorier som är historiskt och kulturellt föränderliga och som kräver en än mer utförlig undersökning. Därför undersöks hur(uvida) infantilisering och matronisering uttrycks genom beskrivande adjektiv, tilltal, samplacering och mannekängernas poser.

Genom att analysen är uppdelad efter decennium kan förändringar i hur graviditet och den gravida kvinnan gestaltas kartläggas. Källäget är dock mer begränsat under 1970- och 1980-talen, varför analysen blir mer sammanfattande. Eftersom att de textuella inslagen minskar markant från 1970-talet, måste analysen då primärt också utgå från materialets visuella kvalitéer. Detta begränsar möjligheten att följa diskursens textuella dimension, men innebär inte till fullo att magasinens normativa och performativa funktion försvinner.

⁷⁶ Rose, s. 171-172.

2. Undersökning

2.1. 1940–1949: “Slank i rätt modell” – Kamouflage och diskretion

Vår Mönstertidning och *Husmodern/Mönsterjournal/Stilmönsterjournal* presenterar mellan 1940 och 1949 totalt 24 respektive 102 gravidmönster att beställa (se bilaga 1, tabell 1). Utöver detta förekommer i ett fåtal fall att ett mönster återkommer i ett senare nummer, fast med en ny illustration. Det varierar särskilt för den sistnämnda aktören hur många mönster som marknadsförs varje år, och det saknas helt mönster för gravidkläder i *Vår Mönstertidning* åren 1940, 1941 och 1942. Då modellernas silhuett och utformning inte förändras nämnvärt under decenniet, ges sammanlagt ändå en utmärkt bild av gravidmodet under perioden.

Figur 1

Figur 2

I bilaga 3 visas en tabell där samtliga mönster kategoriserats efter form och funktion (tabell 1). Den vanligaste klädseln för innebruk dagtid är en figurnära klänning med naturlig midja, som är reglerbar genom band och/eller knappar. I 16 fall kombineras den med en vid jacka. Mönster 128 i *Mönsterjournal* 1943 utgör ett typexempel på en sådan ensemble (figur 1).⁷⁷ Det näst vanligaste alternativet är att en vid, knäppt överdel bärs tillsammans med en reglerbar kjol, som oftast är snäv, se till exempel 2345/I i samma publikation 1944 (figur 2).⁷⁸

Denna uppsats inleddes med ett utdrag ur *Vår mönstertidning* 1945, som framhåller “[m]odet med vida jackor och andra camouflerande plagg (*sic!*)” som en “välsignelse”.⁷⁹ Det görs tydligt att graviditet är något som skall döljas ute i offentligheten, särskilt i *Mönsterjournal*. Exempelvis heter det om en ensemble 1947 att “[g]år man hemma i vardagslag ser man klädd och trevlig ut med enbart klänningen [men] får man främmande eller skall gå bort, blir jackan av samma tyg idealisk.”⁸⁰ *Husmodern* förkunnar 1940: “[M]an [kan] till och med klä sig i aftonklänning, om man gör en lång smal kjol och jacka (som man icke tar av) i något stelt tyg”.⁸¹ Syftet med en sådan ensemble, menar *Mönsterjournal*, är att kjolen “verkar smal och [att] den vida, långa jackliknande blusen döljer figuren utmärkt”.⁸²

⁷⁷ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 1 1943, s. 25.

⁷⁸ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 2 1944, s. 26.

⁷⁹ *Vår mönstertidning* nr. 19 1945, s. 3.

⁸⁰ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 2 1947, s. 36.

⁸¹ *Husmodern* nr. 40 1940 s. 31.

⁸² Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 1 1944, s. 30.

Detta tyder på att den gravida formen kan accepteras inom hemmets privata sfär, men att den bör döljas vid besök utifrån, och när kvinnan själv befinner sig i den offentliga sfären. Den gravida kvinnan kan till exempel gå på finare tillställningar – så länge hennes tillstånd kamoufleras. Alltså föreligger här en stigmatisering i goffmaniansk mening, där den gravida kvinnan riskerar att dömas socialt, att vara oanständig, såvida hon inte klär sin kropp på ett visst sätt. Det kan tolkas i enlighet med Musials teori om den gravida kroppen som kulturellt överskridande. Klädsel blir, precis som Entwistle beskriver, ett verktyg för att göra den gravida kroppen anständig i offentligheten. Citaten visar tydligt på mönstermagasinens auktoritativa och uppmanande sätt att tala om vad som lämpar sig och inte. Det korrekt gravida subjektet framträder i diskursen som någon som döljer den kroppsliga förändringen.

Dock *förekommer* figurnära modeller utan vid jacka som beskrivs som tänkta visit- eller finkläder (se exemplet figur 3).⁸³ Detta ska inte tillmätas för stor betydelse. Det är möjligt att det i samtiden fanns en implicit logik kring vad som passade sig för graviditetens olika skeden, eller vad en utstyrsel skulle kombineras med.

Det internationella inflytandet över gravidmodet är tydligt i *Mönsterjournal*. Till exempel presenteras i ett nummer 1946 "franska" versioner av kombinationen vid jacka och snäv kjol.⁸⁴ Man menar på att "när det gäller kläder under "väntetiden" är fransyskan riktigt påhittig och efterföljansvärd".⁸⁵ Influenserna kommer även från Amerika, något ett nummer från 1948 indikerar, där en figurnära klänning beskrivs som "amerikansk till sitt snitt".⁸⁶ Därmed visar *Mönsterjournal* på samma internationella influenser som Törnvall framhållit om *Vår mönstertidning* och *Husmodern*. Dessutom stämmer det svenska gravidmodet väl överens med den tidigare internationella forskningen av Bailey och Semler m.fl. Det verkar alltså handla om en stigmatisering av den gravida kroppen i hela Västvärlden, där tidens modecentrum reglerade hur den gravida kroppen skulle kläs för att vara anständig i offentligheten.

Under perioden förekommer värderande adjektiv totalt 164 gånger i allt material sammanlagt (se bilaga 2, tabell 1). Ord direkt relaterade till att dölja eller att vara diskret förekommer endast två gånger (markeras i orange). Däremot är det vanligt att en modell sägs

Figur 3

⁸³ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 3 1945, s. 29.

⁸⁴ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 4 1946, s. 34.

⁸⁵ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 4 1946, s. 34.

⁸⁶ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 4 1948, s. 34.

vara "fördelaktig", "klädsam" eller "nätt" (markeras i grönt). Räknas alla förekomster ihop, blir denna grupp ord den största, med en total på 43 förekomster.

Ofta sätts dessa adjektiv i direkt relation till hur klädmodellen påverkar kroppens figur. Beskrivningar betonar också hur kroppens linjer påverkas. "[S]ilhuetten blir onekligen en annan" med en vid jacka, framhåller *Mönsterjournal* 1943.⁸⁷ På samma uppslag beskrivs hur en vid kappa med långsgående linjer är lämplig "då figuren därigenom verkar smärtare."⁸⁸ 1946 rekommenderas kraftiga axlar på en liknande kappa, eftersom de "förtar något av den övriga bredden".⁸⁹ Sådana formuleringar återkommer under hela perioden. Figurnära modeller ger *Mönsterjournal* samma typ av beskrivningar, exempelvis visitkläningen ovan som ska vara "[m]ycket fördelaktig för figuren" (figur 3).⁹⁰

Den vanliga förekomsten av dessa adjektiv, och exemplen på beskrivningar, visar på ett diskursivt fenomen där det korrekt gravida subjektet genom klädsel ska motverka synliga tecken på graviditet. Det kan tolkas som ännu ett bevis på att det förelåg en stigmatisering kring graviditet, som resulterade i ett socialt krav att i möjligaste mån dölja graviditeten genom klädsel. Det kan dock också – helt i linje med Musials teori – ses som ett direkt uttryck för hur stigmatiseringen delvis bottnade i att den gravida kroppen inte kunde uppnå det kvinnliga västerländska idealet med smal midja, utan istället upptog "mer" utrymme. Upptagenheten med att skapa en illusion av smalhet blir då ett sätt att hantera detta.

Vid ett flertal tillfällen rekommenderas särskilda mönster och färger för att uppnå samma effekt. *Vår mönstertidning* uppmanar läsaren 1945 att till exempel välja brunt eller grönt, och avråder henne från "alltför ljusa tyger ... vari man ser onödigt tjock ut."⁹¹ Av samma anledning varnar *Mönsterjournal* vid ett tillfälle för stormönstrat tyg.⁹² Vid tre olika tillfällen råds den blivande mamman att välja "glada färger" eller att vara en "färgklick", men i två av fallen är det i direkt relation till för hemmabruk, det vill säga den privata sfären.⁹³

De flesta av uppslagen i båda publikationerna (gravidmönster eller ej) är helt eller delvis i gråskala, troligen av tryckskäl. Totalt 74 avbildningar av plagg är i gråskala, medan 34 är färglagda. Färger som förekommer är olika dova nyanser av exempelvis grönt, rosa, vinrött, blått, brunt och mellangrätt – alltså inte klara färger som drar ögonen till sig. Är plaggen mönstrade, är det vanligen ett enklare smått mönster i en annan nyans eller färg, som

⁸⁷ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 1 1943, s. 25.

⁸⁸ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 1 1943, s. 25.

⁸⁹ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 2 1946 s. 36.

⁹⁰ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 3 1945, s. 29.

⁹¹ *Vår mönstertidning* nr. 19 hösten 1945, s. 4-5.

⁹² Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 3 1943, s. 22.

⁹³ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 3 1943, s. 22; Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 2 1946 s. 36; Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 6 1948. s. 33.

prickigt, rutigt och blommigt (se figur 4 från *Mönsterjournal* och figur 5 från *Vår mönstertidning* som exempel).⁹⁴ Färgskalorna och mönstren följer alltså generellt de explicita rekommendationerna.

Figur 4

Figur 5

Musial menar att den gravida kroppen associeras med den "överviktiga" kroppen, som också skambeläggs till följd av smalhetsidealet. Av de totalt 19 uppslagen som inkluderar gravidmönster i *Husmodern/Mönsterjournal/Stilmönsterjournal* placeras i elva fall gravidmönster och mönster för större storlekar på samma uppslag (inga uppslag med endast gravidkläder återfinns). I tre av fallen marknadsförs de inte i två separata grupper, utan blandat under en gemensam rubrik. Av rubrikerna, varav en lyder "Slank i rätt modell" framkommer tydligt vilket behov de två målgrupperna anses ha gemensamt.⁹⁵ Detta är inte lika vanligt i *Vår mönstertidning*, där det förekommer i ett av totalt nio uppslag. Båda publikationerna marknadsför kläder som sägs passa båda målgrupperna. 1948 beskriver *Mönsterjournal* exempelvis ett mönster på en figurnära klänning och jacka som "lika klädsam för blivande mammor, som för oss som är litet fylligare så där (*sic!*) i största allmänhet."⁹⁶

Vidare uppmanas den gravida kvinnan att särskilt vårda sitt utseende. Detta anknyter tydligt till Baileys forskning, som visar hur graviditet associerades med dålig hygien och sågs

⁹⁴ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 3 1945, s. 29; *Vår mönstertidning* nr. 14 1944, s. 26.

⁹⁵ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 6 1948, s. 16–17.

⁹⁶ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 6 1948, s. 16.

som en tid där kvinnor skulle uppbåda särskild disciplin för att förbli attraktiva. Till exempel förkunnar *Vår Mönster-Tidning* 1945 att “det är mödan värt att lägga ner tid och arbete på ... att vara prydlig och välvårdad”.⁹⁷ I samband med att *Mönsterjournal* gör reklam för en amerikansk ensemble 1946 framhålls amerikanskan återigen som en förebild: “Även amerikanskan tycker om att göra sig så söt och behagfull som möjligt ... Den här modellen är ... precis som en mammaklänning skall vara – diskret, mjuk och mycket klädsam.”⁹⁸ Ett vanligt inslag är dessutom att jackor och klänningar har vita kragar. Detaljen beskrivs flera gånger som “fräsch”, och vid ett tillfälle förklarar *Vår Mönstertidning* att det “alltid [ser] vårdat ut” (se bilaga 2, tabell 1).⁹⁹ Detta visar sammanlagt på ytterligare en del i diskursen – det korrekt gravida subjektet klär sig för att inte synas, samtidigt som hon vårdar sitt utseende noga och klär sig för att kompensera för att hon i grunden är ovårdad och oattraktiv.

Det avbildas totalt 112 respektive 29 tecknade mannekänger i *Husmodern/Mönsterjournal/Stilmönsterjournal* och *Vår mönstertidning* under decenniet, varav 5 är fotografier – två respektive tre på två olika kvinnor. Ingen av dessa 138 tecknade “gravida” kvinnor visar på synlig graviditet. Således finns en visuell diskurs kring graviditet, där själva den gravida formen görs osynlig i gestaltningen av den gravida kvinnan. Då modellerna demonstrerar de reglerbara anordningarna avslöjas en smal midja under de vida jackorna (se exemplet figur 6).¹⁰⁰ Midjan kan till och med accentueras eller visas upp genom en hand på den, eller genom att jackan förs åt sidan (se figurerna 7 och 8).¹⁰¹ Under hela decenniet drar endast mannekäng i sitt kroppspråk uppmärksamhet till mittpartiet på ett sätt som indikerar graviditet, det vill säga genom att hålla handen på magen (se figur 9).¹⁰²

Bailey noterar kort hur samtida modeller i hennes material inte tecknas visuellt gravida och tolkar detta som en ren försäljningsteknik: “The reader can say to herself, “Now, if I get this, I really won't look any different.””¹⁰³ Det är troligt, men jag hävdar att detta *också* var resultatet av att det fanns ett tabu mot att sprida bilder på gravida kvinnor i offentligheten, samtidigt som det fanns en efterfrågan på gravidkläder. På detta sätt kunde hemsömnadsindustrin möta det behovet utan att bryta mot tabut. Denna undersökning är alltså den första att visa att det fanns samma visuella (icke-)kultur kring graviditet i Sverige under 1940-talet som Oliver samt Matthews och Wexler visar i den amerikanska kontexten.

⁹⁷ *Vår mönstertidning* nr. 19 1945, s. 5.

⁹⁸ *Åhlén & Åkerlunds mönsterjournal* nr. 4 1946, s. 34.

⁹⁹ *Vår mönstertidning* nr. 19 1945, s. 5.

¹⁰⁰ *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* nr. 1 1943, s. 25.

¹⁰¹ *Vår mönstertidning* nr. 8 1942, “Baby väntas”; *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* nr. 1 1944 s. 30.

¹⁰² *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* nr. 3 1945, s. 29.

¹⁰³ Bailey, s. 82.

Figur 6

Figur 7

Figur 8

Figur 9

Precis som Matthews och Wexler framhåller om modefotografier, arbetar modeillustrationerna i materialet till sin själva form med uppfattningar kring attraktivitet och begär. Det vilar en bekymmerslöshet eller självsäkerhet över hur dessa kvinnor poserar, oavsett om de verkar medvetna om betraktaren eller inte. De spelar på läsarens fantasi genom att visa upp hur de känner sig i sin kropp då de har på sig klädet som marknadsförs. Modellerna på uppslaget från *Vår mönstertidning* 1942 (figur 10) verkar antingen vara i rörelse, mitt uppe i sina dagliga liv, eller poserar ousäktande med vikten på ett ben och händerna i sidan.¹⁰⁴ Denna självsäkerhet associeras dock inte med en visuellt gravid kropp, utan en kropp som uppfyller idealet om en smal midja.

Vidare är det tydligt att det föreligger en matronisering av den gravida kvinnan i mönster-reklamen. Den gravida kvinnan refereras till och tilltalas i majoriteten av fallen som en mor eller blivande mamma i mönsterbeskrivningarna (se tabell 3 nedan). Näst vanligast är att hon är någon som helt enkelt befinner sig i "väntans lyckliga tider" och dylikt. Om rubrikerna kategoriseras efter teman, framträder samma mönster. 18 av totalt 30 rubriker refererar till mammor eller

Figur 10

¹⁰⁴ *Vår mönstertidning* nr. 8 1942, "Baby väntas".

blivande mammor, eller till att det väntas ett barn (se tabell 4 nedan). På fyra uppslag marknadsförs gravidkläder tillsammans med barn- eller baby-mönster. Graviditeten har alltså inte ett egenvärde i sig, utan ses som en övergångsperiod till moderskapet, vilket även Bailey funnit i sin studie. Vad Bailey emellertid inte uppmärksammar, är att detta också kan tolkas som ett sätt för magasinerna att kringgå stigmatiseringen kring graviditet i sin marknadsföring, genom att tillskriva den gravida kvinnan en respektabel roll som rentav var ett kvinnoideal i samtiden. Med Musials ordval tillgrips en normaliserad, avsexualiserande version av femininitet.

För att återvända till utdraget från *Vår mönstertidning* 1945 som inledde denna uppsats, är det slående hur man inleder med att upphöja moderskapet. Man refererar till moderskapshjälpen, som man hoppas ska kunna hjälpa till med “sociala och ekonomiska besvärligheter” så att ingen mor skall behöva “hindras från att glädja sig åt sitt väntande barn.”¹⁰⁵ Därefter följer direkt stycket om hur själva graviditeten ska döljas. Således visar utdraget tydligt på att en motsättning förelåg mellan idealiseringen av moderskapet och stigmatiseringen av själva graviditeten. Därmed fångar den rigorösa forskningen om moderskap inte att den starka förväntningen på kvinnan att bli mor också placerade henne i en utsatt situation präglad av helt andra sociala attityder.

Tabell 3: Referens/tilltal till den gravida kvinnan i mönsterbeskrivningar i *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949 samt *Stilmönsterjournal* 1949.

Tilltal/referent	Antal förekomster totalt 1940–1949
Fru	4
Jungfru	2
Mamma/blivande mamma	25
I väntans tider (och dylikt)	10
Vänta barn/baby	3
Vänta på något lyckligt	2
Vänta tillökning i familjen	1

Källa: *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949.

¹⁰⁵ *Vår mönstertidning* nr. 19 1945, s. 3

Tabell 4: Rubriker i *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949 samt *Stilmönsterjournal* 1949 kategoriserade efter teman.

Kategori	Antal förekomster totalt 1940–1949
Mamma/blivande mamma	6
Referens till barnet	9
Vänta på något lyckligt	3
Referens till figur	4
Övrigt	8
Ingen rubrik	6
Totalt antal rubriker:	30 (av 36 uppslag)

Källa: *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949.

Fyra gånger tilltalas eller refereras den gravida kvinnan till som en fru (se tabell 3). Två mönster presenteras som “fruklänning” i *Husmodern*, och vid två tillfällen talar *Vår mönstertidning* om den “unga frun”.¹⁰⁶ Detta kan tolkas som ytterligare ett sätt att göra den gravida kvinnan anständig, genom att markera att hennes sexualitet utövats inom äktenskapet. Samma slutsats dras av Matthews och Wexler om ett fotografi från 1950-talet, som föreställer en gravid kvinna och hennes make.¹⁰⁷ Intressant nog skildras de tecknade modellerna ibland, men inte alltid, med en vigselring på handen (i de flesta fall är handen dold, vilket naturligtvis inte säger något om frekvensen). Eftersom forskningen visar att utomäktenskaplig graviditet var skambelagt under denna tid, måste frånvaron av vigselring tolkas med försiktighet.¹⁰⁸ Frånvaron av ring kan mycket väl bero på illustrationernas detaljnivå och tidstekniska begränsningar. Fotografier är ovanliga under detta decennium, och kvalitén är för dålig för att avgöra om kvinnorna bär ring. Däremot är det en signifikant detalj att det *förekommer* att de tecknade modellerna bär vigselring.

Det finns också ett inslag av infantilisering i diskursen kring den gravida kvinnan i mönster-reklamen, där den näst största gruppen värderande adjektiv (som i antal förekomster)

¹⁰⁶ *Husmodern* nr. 33 1940 s. 31; *Vår mönstertidning* nr. 14 våren 1944, s. 26; *Vår mönstertidning* nr. 18 1945, s. 23.

¹⁰⁷ Matthews och Wexler, s. 173.

¹⁰⁸ Lennerhed, s. 30, 209.

är sådana som associeras med en flicka snarare än en mogen kvinna – till exempel “söt” och “flickaktig” (se bilaga 2, tabell 1, markerat i rosa). Vid ett tillfälle i *Mönsterjournal* 1946 beskrivs den gravida kvinnan till och med som en “liten blivande mamma”, vilket visar både på matronisering och infantilisering.¹⁰⁹ Även om mognare uttryck som “elegant” förekommer, är de hälften så vanliga (se bilaga 2, tabell 1, markerat i gult). Det ska slutligen uppmärksammas att den gravida kvinnan tilltalas som “jungfru” två gånger (se tabell 3). Detta är fascinerande, eftersom det enligt Svenska Akademiens ordbok är ett uttryck för en “flicka eller kvinna som ännu inte haft sexuell umgänge”.¹¹⁰ Alltså tillgrips även denna accepterade form av icke-sexuell femininitet i marknadsföringen av gravidmodet.

2.2. 1950–1959: “[D]en mest fördelaktiga silhuetten” – Mammaklänningens revolution?

Detta decennium marknadsför *Stilmönsterjournal* och *Vår mönstertidning* totalt 92 respektive 17 nya mönster (se bilaga 1, tabell 2). Det varierar markant i *Stilmönsterjournal* hur många mönster som marknadsförs varje år, där åren 1953, 1955 och 1956 sticker ut. Detta är på grund av att ett nummer vart och ett av dessa år helt dedikerades till blivande mödrar och barn.¹¹¹

Under 1950-talet sker en förändring av gravidmodet. I bilaga 3 presenteras en tabell där samtliga mönster kategoriseras efter form och funktion (tabell 2). För dagligt innebruk marknadsförs ett fåtal figurnära klänningar med eller utan tillhörande jacka, men modet domineras nu av vida överdelar som paras med snäva kjolar. Det är vanligast att mönstren är till en vid överdel (som en knäppt jacka) som bäraren själv får komplettera med en underdel. Näst vanligast är en vid överdel där en snäv kjol ingår. Modet har alltså förändrats, vilket *Stilmönsterjournal* också meddelar 1953: “[A]tt kjol och jacka är att föredra framför hel klänning under väntetiden är nog de flesta blivande mammors uppfattning numera.”¹¹²

Byxor börjar förekomma, men *Stilmönsterjournal* specificerar 1954 att de bärs hemmavid medan kjol är för “när man går på stan.”¹¹³ Dominansen av ensemblen med vid överdel och snäv kjol (eller byxor) visar att utvecklingen i Sverige fortsatt går parallellt med gravidmodet i den engelsktalande delen av världen. Det amerikanska inflytandet görs särskilt

¹⁰⁹ Åhlén & Åkerlunds *Mönsterjournal* nr. 4 1946, s. 34.

¹¹⁰ Svenska Akademiens ordböcker, uppslagsord “jungfru”, svenska.se, <https://svenska.se/?q=jungfru&exactMatch=true&activeTab=alla> (hämtad 26 maj 2026).

¹¹¹ *Stilmönsterjournal* nr. 6 1953; *Stilmönsterjournal* nr. 1 1955; *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956.

¹¹² *Stilmönsterjournal* nr. 6 1953, s. 5.

¹¹³ *Stilmönsterjournal* nr. 3 1954, s. 44.

tydligt detta decennium. "Mammanytt från Amerika ... klädsamt även för en svensk mor!" utbrister exempelvis *Stilmönsterjournal* 1956.¹¹⁴

Vida hellånga plagg börjar också marknadsföras, varav majoriteten är för nattligt bruk (se bilaga 3, tabell 2). Vida dagklänningar börjar presenteras i slutet av decenniet, varav vissa har ett helt nytt snitt – söm eller band under bysten (se bilaga 3, tabell 2). Förändringen är kopplad till utvecklingen under 1960-talet och lämnas därför i detta skede därhän.

Magasinen upprätthåller under 1950-talet diskursen där det korrekt gravida subjektet ska få kroppen att verka så smal som möjligt. *Stilmönsterjournal* förklarar 1950 att "[e]n klänning går bra under de första månaderna, men sedan är kjol och jacka det allra bästa."¹¹⁵ Precis som Bailey finner om det amerikanska gravidmodet, motiveras kombinationen med vid jacka och snäv kjol med att den inger en illusion av smalhet. *Stilmönsterjournal* fortsätter att en rak kjol med reglerbar midja "verkar snäv" och följaktligen blir "flatterande för silhuetten".¹¹⁶ Också detta decennium är det vanligt att det används ord som "fördelaktig", "klädsam" och "nätt" om dessa vida plagg, och de är tillsammans den största gruppen beskrivande ord i antal förekomster (se bilaga 2, tabell 2, markerat i grönt).

Gravidkläder marknadsförs i *Vår Mönstertidning* tillsammans med mönster för större storlekar vid sex tillfällen av totalt 17 uppslag (inga är heluppslag), varav en gång 1953 under den gemensamma rubriken "Klädsamt för de "rundnätta"". ¹¹⁷ Därmed kvarliggert samma diskursiva fenomen som under 1940-talet, där graviditet och "övervikt" associeras med varandra. Av 29 uppslag marknadsförs dock gravidkläder aldrig med större storlekar i *Stilmönsterjournal* (tio uppslag är heluppslag).

Detta decennium uttrycks i princip aldrig några explicita rekommendationer kring färger eller mönster. Som Semler m.fl. noterar i sin studie, illustreras mönster i många färger och nyanser, dova som klara. Mönstren fortsätter att gå i smått prickigt, rutigt och blommigt. Nedan visas ett exempel från *Stilmönsterjournal* 1953 (figur 11).¹¹⁸ 1951 marknadsför *Stilmönsterjournal* en jacka för "finbruk", och rekommenderar då att den skall sys i en "lysande färg".¹¹⁹ Modellen illustreras i brandorange (se figur 12). Alltså verkar färgvalet friare för den gravida kvinnan, och glada färger begränsas inte längre till hemmet. Detta tyder på ett nytt inslag i diskursen, där det korrekt gravida subjektet ur denna aspekt inte behöver vara diskret.

¹¹⁴ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 8.

¹¹⁵ *Stilmönsterjournal* nr. 1 1950, s.48.

¹¹⁶ *Stilmönsterjournal* nr. 1 1950, s.48.

¹¹⁷ *Vår mönstertidning* nr. 2 1953, s. 12-13.

¹¹⁸ *Stilmönsterjournal* nr 3 1953, s. 30.

¹¹⁹ *Stilmönsterjournal* nr 3-4 1951, s. 51.

Figur 11

Figur 12

Det är emellertid intressant att i detalj diskutera en längre text från *Stilmönsterjournal* 1956, där den anonyma skribenten prisar det aktuella gravidmodet:

Det är inte mer än ett femtiotal år sedan en blivande mor var dömd till mer eller mindre isolering ... Ack, hur lyckligt lottade är inte då vi sentida mödrar ... Det finns massor av lämpliga modeller för detta det naturligaste av alla tillstånd ... nog har "mammaklännningen" åstadkommit revolution alltid, och tagit kvinnan från inomhusväntan till ett sunt och normalt liv bland sina medsystrar. Ty blivande mödrar vill också känna sig som folk – och kunna se så ut! Och man förstår kanske att i dag har detta blivit ett tillstånd som fullständigt accepteras, nu då t.o.m. en känd modeskapare inom haute couturen, den internationellt kände Charles James ritat en hel mammagarderob för ett stort varuhus i New York.¹²⁰

I utdraget ovan visar författaren en medvetenhet om att det varit belagt med skam att visa sig gravid i offentligheten, men påstår att den gravida kvinnan nu är accepterad. Man verkar ställa sig för förändringen, och tonen är en helt annan än i *Vår mönstertidning* 1945, då man explicit hyllade plagg som skulle dölja den gravida kroppen. Samtidigt visar sig senare i texten att denna "revolution" har åstadkommit av den vida jackan, som även under det förra decenniet användes för att den döljer eller åtminstone tonar ner den gravida formen.¹²¹ Den smala kjolen, fortsätter man, "hjälp till att forma den mest fördelaktiga silhuetten".¹²² Med hjälp av denna ensemble kan kvinnan accepteras ute i offentligheten och "känna sig som folk", för att använda skribentens egna uttryck. Acceptansen verkar inte gälla den gravida kroppen som sådan, utan är en följd av att denna silhuett täcks och att en annan imiteras med hjälp av klädsel.

¹²⁰ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 19.

¹²¹ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 19.

¹²² *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 19.

Sist ger skribenten uttryck för det diskursiva fenomenet om graviditet som ett i grunden ofräscht eller oattraktivt tillstånd: "tänk på att vara välskött och välvårdad, särskilt under detta speciella skede av Ert liv. Ja, pigga gärna upp Er med någon ny klädsam frisy, ty det är mycket klokt gjort."¹²³ Därpå följer illustrationer på fem rekommenderade frisyer under rubriken "...dra uppmärksamheten till huvudet!"¹²⁴ Den korrekt gravida kvinnan gör alltså det mesta av sina tillgångar genom att dra uppmärksamheten bort från kroppen. Ett av de vanligaste adjektiven i mönsterbeskrivningarna är just att klädmodellen är "fräsch" med 11 förekomster (se bilaga 2, tabell 2). Den vita kragen är en fortsatt vanlig detalj och rekommendation.

Det avbildas 132 respektive 33 mannekänger totalt i *Stilmönsterjournal* och *Vår Mönster-Tidning* under 1950-talet. Av dessa är 26 fotografier, varav det i tre fall rör sig om samma kvinna fotograferad två gånger. Likt under 1940-talet visar inga modeller klara visuella tecken på graviditet – fram till år 1957, men detta återkommer vi till. Modeller som visar de reglerbara anordningarna inunder avslöjar även under 1950-talet en smal midja (se exemplet 13).¹²⁵ Således finns en fortsatt visuell diskurs kring graviditet, där själva den gravida formen görs osynlig.

Figur 13

Modellerna poserar med sina icke-gravida kroppar på samma självklara eller självsäkra sätt som under 1940-talet (se figur 14, 15 och 16 som exempel).¹²⁶ En del visar genom ögonkontakt medvetenhet om betraktaren, medan andra skildras när de rör sig i sin fiktiva "vardag". Ur denna aspekt har alltså ingenting förändrats sedan 1940-talet.

Det förblir ovanligt att modellerna i sitt kroppsspråk refererar till sitt tillstånd, men det förekommer vid mer än ett tillfälle under decenniet. Fotografiet nedan är ett mycket intressant fall från *Stilmönsterjournal* 1952 (figur 17).¹²⁷ Mannekängen lägger handen mot en mage som klart och tydligt är platt, och visar på samma gång att hon bär en vigselring (se förstoring). Det markeras att barnet blivit till

Figur 14

¹²³ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 19.

¹²⁴ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 19.

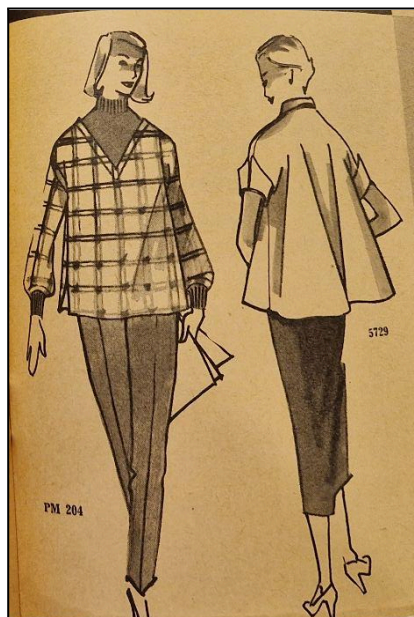
¹²⁵ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1956, s. 21.

¹²⁶ Figur 14: *Vår mönstertidning* nr. 1 1957 s. 9; Figur 15: *Vår mönstertidning* nr. 38 1950 s. 8; *Stilmönsterjournal* nr. 5–6 1952, "Tillökning i familjen".

¹²⁷ *Stilmönsterjournal* nr. 5–6 1952, "Tillökning i familjen".

Figur 15

Figur 16

Figur 17

inom äktenskapet – i förlängningen att kvinnan utövat sin sexualitet inom dessa gränser. I alla de fem fotografier där mannekängen visar vänster handrygg, samt där upplösningen är tillräckligt hög för att avgöra, bär hon ring. Likt under 1940-talet bär dock de tecknade modellerna inte alltid ring (se diskussionen kring detta i föregående avsnitt).

Fortfarande matroniseras den gravida kvinnan genom att refereras till eller tilltalas som en mamma, blivande mamma, någon som befinner sig i “väntans tider” eller väntar barn (se tabell 5 nedan). Bortsett från tidigare nämnda rubrik som refererar till figuren, samt övriga rubriker som hänvisar till exempelvis klädsamhet, plaggtyp, och årstid har rubrikerna ungefär samma teman. I en mönsterbeskrivning i *Stilmönsterjournal* 1959 talas det till och med om hon “som väntar på storken”, och rubriken för uppslaget lyder “Stork Club”. Genom att hänvisa till myten om hur det är storken som kommer med barnet, maskeras fostrets koppling till den gravida kroppen.¹²⁸ Två gånger används uttrycket “klädd för två”, och en gång rubriken “kokettera ert tillstånd”, vilka faktiskt refererar till graviditet som kroppslig process.¹²⁹ Dock kan detta knappast kallas ett återkommande fenomen.

Figur 18

¹²⁸ *Stilmönsterjournal* nr. 5 1959, s. 20–21.

¹²⁹ *Stilmönsterjournal* nr. 5 1957, s. 18–19.

Matronisering sker även detta decennium genom att gravidmönster marknadsförs tillsammans hemsömnads- eller stickmönster för barn eller bebisar på 12 av 46 uppslag. I ett av dessa fall poserar mor och dotter tillsammans (se figur 18).¹³⁰

Tabell 5: Referens/tilltal till den gravida kvinnan i mönsterbeskrivningar i *Vår mönstertidning* 1950-1957 och *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

Tilltal/referent	Antal förekomster totalt 1950–1959
Mamma/blivande mamma	40
Under väntetiden	14
Vänta barn/baby	3
Klädd för två	2

Källa: *Vår mönstertidning* 1950–1957, *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

Tabell 6: Rubriker i *Vår mönstertidning* 1950–1957 och *Stilmönsterjournal* 1950–1959 kategoriserade efter teman.

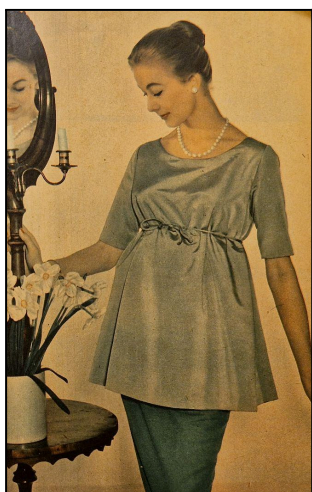
Kategori	Antal förekomster totalt 1950–1959
Mamma/blivande mamma	7
Referens till barnet (explicit)	4
Explicit referens till “tillstånd”	1
Mor och barn	2
“Stork” club	1
Referens till figur	1
I väntans tider (och dylikt)	2
Tillökning i familjen	3
Övrigt	12
Ingen rubrik	13
Totalt antal rubriker:	33 (av 46 uppslag)

Källa: *Vår mönstertidning* 1950–1957, *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

¹³⁰ *Stilmönsterjournal* nr. 1 1955, s. 7.

Återigen pekar beskrivande ord som “söt”, “bedårande” och “förtjusande” på en infantilisering av den gravida kvinnan. Detta är den största gruppen beskrivande ord med totalt 45 förekomster under decenniet (se bilaga 2, tabell 2, markerat i rosa). Matthews och Wexler noterar om 1950-talen en tendens att visuellt framställa kvinnan som barnslig eller flickaktig, till exempel genom att hon bär likadana kläder som sin “dotter” i samma fotografi, eller att hon fotograferas uppifrån med böjd eller sänkt kropp, vilket ger en oskuldsfull framtoning.¹³¹ Några sådana utpräglade exempel dock har inte återfunnits i det aktuella materialet, varken i förhållande till 1940- eller 1950-talet.

1957 kommer de första tecknen på att en förändring gror under ytan. Då framträder den första visuellt gravida tecknade respektive fotograferade mannekängen på samma uppslag i *Stilmönsterjournal* efter 17 års material – se figurerna 19 och 20 nedan.¹³² Jämförs överdelens linje framtill med den bakåt ryggen, syns en definitiv rundning. Som exemplen visar avslöjar denna nya silhuett med markering under bysten – empirelinjen – mer av den gravida formen än de helt raka överdelarna. Förändringen fortsätter med ett fall 1958 (figur 21) respektive 1959 (figur 22).¹³³ Här syns början på en helt ny utveckling, där den gravida formen inte längre är frånvarande i den visuella diskursen kring graviditet i hemsömnadsmagasinen. Denna förändring utforskas vidare i nästkommande avsnitt.

Figur 19

Figur 20

Figur 21

Figur 22

¹³¹ Matthews och Wexler, s. 175–176.

¹³² *Stilmönsterjournal* nr. 5 1957, s. 18–19.

¹³³ *Stilmönsterjournal* nr. 3 1958; s. 38, *Stilmönsterjournal* nr. 5 1959, s. 20.

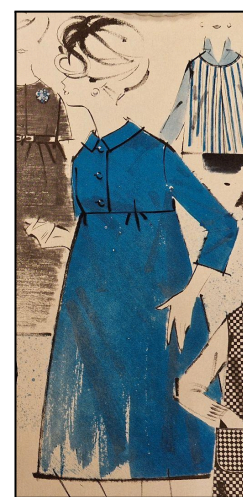
2.3. 1960-1969: “Söta modeller för er nya figur” – I ljuset av den sexuella frigörelsen

Under perioden 1960–1969 är istället *Vår mönstertidning* mer produktiv än *Stilmönsterjournal* /*Stilmodellen*/*Husmodern*, då de producerar 42 respektive 25 nya mönster (se bilaga 1, tabell 3). Detta är noterbart färre mönster än föregående decennier, om än fullt tillräckligt för att kunna dra tämligen välgrundade slutsatser. En ny, rak silhuett gjorde enligt internationell forskning sitt definitiva intåg på 1960-talet, vilket kan ha minskat efterfrågan på särskilda gravidmönster. Som *Vår Mönster-Tidning* konstaterar 1965: “Modet är gynnsamt för den som väntar. Längre kan man använda sina vanliga kläder, nu när kläderna ska vara raka och lediga.”¹³⁴

Vanligast bland gravidmönstren är inte längre att modellen är tudelad, även om den “klassiska” ensemblen med jacka och snäv kjol förekommer under decenniet. Istället är en hel, vid klänning den typiska klädseln för den gravida kvinnan på 1960-talet (se bilaga 3, tabell 3). Där finns två varianter av silhuett – antingen går plagget rakt från axlarna, ofta kallad trapetsklänning (se figur 22), eller finns en söm under bysten, kallad empireklänning (se figur 23).¹³⁵ Det specificeras inte längre att byxor endast skall användas hemma. Vid ett antal tillfällen framhålls byxors bekvämlighet, och till och med att den blivande mamman föredrar dem framför kjol.¹³⁶ Denna utveckling stämmer mycket väl överens med den som beskrivs i den amerikanska kontexten av Bailey och Semler m.fl.

Figur 22

Figur 23

Att den snäva kjolen fasades ut har självklart att göra med hur modet förändrades generellt, men det kan också tolkas som att den sociala påtryckningen på den gravida kvinnan att åtminstone framstå som smal nertill minskade. I *Stilmönsterjournal* 1951 hade man framhävt att mammajackan var klädsammare ju kortare den var, och *Vår mönstertidning* 1956 att den “inte [får] verka stor och klumpig.”¹³⁷ Eftersom de nya klänningarna delvis hade samma snitt som den vida jackan men var hellånga, verkar tiderna ha förändrats.

¹³⁴ *Vår mönstertidning* nr. 2 1965, “Mamma i vinter”.

¹³⁵ *Vår mönstertidning* nr. 2 1963, s. 18–19.

¹³⁶ *Vår mönstertidning* nr. 1 1963, s. 12.

¹³⁷ *Stilmönsterjournal* nr. 2 1951 s. 41; *Vår mönstertidning* nr. 1 1956, s. 23.

Som uppmärksammades i det föregående avsnittet ger empireskärningen kroppen en helt ny silhuett, som följer den gravida formen till viss del. En rubrik i *Husmodern* 1965 lyder "Söta modeller för er nya figur", vilken kan ställas i kontrast till exempelvis "Slank i rätt modell" från 1940-talet.¹³⁸ På sidan marknadsförs två empireklänningar, vilket påbjuder tolkningen att det korrekt gravida subjektet ska klä sig *för* sin figur, inte trots den som tidigare.

Under 1950-talet började en utveckling mot starkare, klarare färger. Nu befasts förändringen genom mycket explicit uppmuntran från magasinerna. 1963 skriver *Stilmodellen*:

Det är inte så länge sen väntans tid var en koncentrerad form av fula och resignerat murriga kläder, där städrocken inte bara var accepterad utan också omhuldad, när gåbortsklänningen självklart var marin med vit krage och manschett och när färg- och formglada försök ur garderobstristressen mest blev betittat fåneri ... Nu är det färgspel och linjer som lockar även smala midjor till köp, nu kappas* modetänkarna om slitstark vardag och finaste söndagsfint över runda magen.¹³⁹

*Ålderdomligt ord för "tävla".¹⁴⁰

I citatet ovan uppmanas alltså den gravida kvinnan att välja glada färger och former. Med städrocken åsyftas här den gamla, vida överdelen som för bara ett decennium sedan påstods ha gjort "revolution". Mönstren går generellt i ännu fler och starkare färger än tidigare, och de är nu såväl små- som stormönstrade (se figurerna 24 och 25 som exempel). Mönstermagasinen fortsätter således att följa den internationella utvecklingen. 1966 föreslår *Vår mönstertidning* att en trapetsklänning skall sys i "grå flanell med chockrosa foder och knappar".¹⁴¹ På samma sida marknadsförs en vid jacka, som de menar skall sys i två olika tyger: "på bilden kombineras rutigt och blommigt, djärvt och roligt."¹⁴² Det är således aldrig tal om att den gravida kvinnan ska välja färger eller mönster med tanke på sin figur eller för att vara diskret som under 1940-talet, utan målet är snarare att vara kreativ och "rolig".

¹³⁸ *Husmodern* nr 2 1965, s. 40.

¹³⁹ *Stilmodellen* nr 9 1963, s. 48.

¹⁴⁰ *Svenska Akademiens ordböcker*, uppslagsord "kappas", svenska.se, <https://svenska.se/?q=kappas&exactMatch=true&activeTab=alla> (hämtad 26 maj 2026).

¹⁴¹ *Vår mönstertidning* nr. 2 1965, "Mamma i vinter".

¹⁴² *Vår mönstertidning* nr. 2 1965, "Mamma i vinter".

Figur 24

Figur 25

1966 skriver *Husmodern*:

Tänk så skönt att ... klä sig i luftiga bomullsklänningar i glada färger och gå ut i solen ... och ha det rätt så underbart. För en blivande mamma nu kan tillåta sig mycket som för bara några år sedan var alldeles förbjudet ... Det fanns en tid när en mammaklänning var mörkblå med lite vitt i halsen och inte gjorde någon människa vackrare. Så skönt att det inte är så längre!¹⁴³

Citatet ovan tyder på en ökad acceptans av den gravida formen i offentligheten. Det korrekta gravida subjektet gör vad hon vill och njuter av livet utan att gömma sig, klädd i glada färger. Precis som i *Stilmodellen* tre år tidigare avfärdar man det gamla modet.

Utvecklingen sammanfaller med den våg av sexuell liberalisering som översköljde Sverige under 1960-talet. Enligt Bailey, som ju noterar samma utveckling om det amerikanska gravidmodet, bidrog den till en större öppenhet och acceptans av den kvinnliga kroppen och sexualiteten. Som Lennerhed skriver, gjorde man i Sverige upp med resterna av samma viktorianska sexualmoral som Bailey hävdar resulterade i stigmatiseringen av den gravida kvinnan i USA. Baileys undersökning av gravidmode är över 50 år gammal, och mig veterligen är studien av Semler m.fl. den mest aktuella.

¹⁴³ *Husmodern* nr. 21 1966, s. 79.

Under 1960-talet finns i materialet totalt 114 illustrationer av mannekänger, varav 13 är fotografier (två kvinnor står för två) fotografier vardera). En annan slående förändring från 1940-talet och merparten av 1950-talet är att mannekängerna, tecknade som fotograferade, nu börjar visa klara visuella tecken på graviditet. Till höger syns en bild på en höggravid mannekäng från *Husmodern* 1965 (figur 26).¹⁴⁴ Från tabell 1 i bilaga 4 utläses att 18 av 61 mannekänger under perioden 1960–1964 visar på synlig graviditet. Även om de visuellt gravida mannekängerna är i minoritet, är den relativt vanliga förekomsten av dem en oerhörd förändring jämfört med de föregående två decennierna. Perioden 1965–1969 är de visuellt gravida mannekängerna istället i majoritet, med 34 av totalt 53 mannekänger. Det sker alltså en tydlig förändring omkring 1960 i mönster-reklamen, där visuell graviditet sedan blir allt vanligare.

Figur 26

Många mannekänger poserar inte annorlunda i jämförelse med tidigare decennier. Att dra uppmärksamheten till graviditeten genom att hålla en hand eller händer över eller under magen förblir ovanligt – men i och med den synliga graviditeten ger de ett helt annat budskap till läsaren. Nedan visas ett uppslag från *Vår Mönster-Tidning* 1967 som exempel (figur 27), men se också figurerna 24 och 25 ovan.¹⁴⁵ Den obryddhet och självsäkerhet som de icke visuellt mannekängerna utstrålade under 1940- och 1950-talen – särskilt i att bli betraktade – visas här av visuellt gravida kvinnor. Den visuella diskursen kring hur graviditet skildras har således genomgått en fundamental förändring, där såväl teckningar som fotografier på visuellt gravida kvinnor sprids i mönster-reklamen. Det korrekt gravida subjektet är stolt över och bekväm i sin kropp, vilket tyder på en minskad stigmatisering av graviditet. Detta ger ett budskap till läsaren hur graviditet bör förstås, upplevas och uttryckas som ett socialt accepterat tillstånd, och som en tid att finna njutning i den egna kroppen.

¹⁴⁴ *Husmodern* nr 2 1965 s. 40.

¹⁴⁵ *Vår mönstertidning* nr. 1 1967, s. 12–13.

Figur 27

Som tidigare lyfts nämner Bailey kort att mannekängerna under 1940-talet inte framställs som visuellt gravida, men följer inte utvecklingen vidare in i 1950- och 1960-talen. Semler m.fl. inkluderar flera illustrationer, där förändringen kan iakttas men kommenterar den aldrig. Nedan återges, från vänster till höger, en illustration per decennium ur studien, vilka indikerar att detta var ett internationellt fenomen (figurerna 28, 29 och 30).¹⁴⁶

Under 1960-talet framträder också modeller vars poser har klara, utmanande sexuella undertoner. Modellen i byxdress ovan (figur 27) sitter bakåtlutad med benen brett isär och ena knät upplyft, samt för ena handen till huvudet i en sensuell gest. Hon kan kontrasteras till modellen i prickig klänning på vänster sida, som sitter upprätt i en prydlig position, vilken mycket mer liknar den från tidigare decennier. Jag hävdar att även dessa genomgripande förändringar i gestaltningen av den gravida kvinnan i den visuella diskursen måste förstås i ljuset av den sexuella frigörelsen. I synnerhet exemplet ovan indikerar utifrån Musials teori hur den mogna, kvinnliga sexualiteten, som den gravida kroppen är en symbol för, började bli en accepterad form av femininitet.

¹⁴⁶ Semler m.fl., "Chapter 9: The 1940s" figur 9-3, "Chapter 10: The 1950s" figur 10-6, "Chapter 11: The 1960s" figur 11-11.

Figur 28

Figur 29

Figur 30

Matthews och Wexler beskriver hur de fotograferade mannekängerna under 1950-talet framställs som sedesamma och “stylishly thin”, medan bilder från 1980- och 1990-talen visar sensuella fotografier av “actual late stage pregnant women”.¹⁴⁷ Däremot diskuteras inte vilken betydelse 1960-talets sexuella frigörelse kan ha haft för den förändrade representationen av gravida kvinnor i visuell kultur. Som min studie visar är det problematiskt att fotografier från 1960-talet helt saknas i deras analys, eftersom det verkar vara under detta decennium som den avgörande förändringen sker. Den kan alltså förläggas omkring två decennier tidigare. Faktum är att Matthews och Wexler lägger större vikt vid vad fotografiet av Demi Moore 1991 ska ha inneburit för acceptansen av den gravida kvinnans kropp och sexualitet, än detta hela decennium.¹⁴⁸

Denna studie är således, vad jag kunnat finna, den första att genom en systematisk undersökning visa att det skedde en genomgripande förändring i gestaltningen av den gravida kroppen under 1960-talet, och den första att koppla den till den sexuella frigörelsen.

Vidare blir diskursen mer explicit i sitt språk kring graviditet och den kroppsliga förändringen jämfört med 1940- och 1950-talen. År 1965 publiceras ett längre avsnitt i *Husmodern* med reklam för hemsömnadsmönster och konfektionsplagg, utformad som en “9-månaders dagbok” som förklarar “hur en blivande mamma kan uppleva graviditeten”.¹⁴⁹ Detta är första gången i materialet där ordet “gravid” yttras. Dagboken återger i förstaperson

¹⁴⁷ Matthews och Wexler, s. 173, 179.

¹⁴⁸ Matthews och Wexler, s. 195–201.

¹⁴⁹ *Husmodern* nr. 14 del 2 1965, s. 63.

hur graviditeten fortskrider, och hur den gravida kvinnans kropp och mående kan påverkas – inklusive förändringar i sexuell lust.¹⁵⁰

När man under 1940- och 1950-talen förklarar plaggens reglerbara anordningar, görs aldrig explicita kopplingar till den kroppsliga förändringen, utan det sägs ofta bara att det finns "släppmöjligheter". I kontrast till detta skriver *Vår Mönstertidning* följande i beskrivningen av ett par byxor 1968: "Problemet med den växande magen har lösts genialiskt. Byxorna har ett tvärveck mitt på magen, ändras allt eftersom magen växer".¹⁵¹

Samtidigt skedde inte förändringarna i diskursen direkt från 1950- till 1960-talet. Fortfarande 1963 uppmanar *Stilmodellen* den gravida kvinnan att tänka på "att dra intresset till ansiktet med ett halsband, en scarf eller ... med en annorlunda, lustigt dekorerad krage."¹⁵² I beskrivningar av modellerna förekommer fortfarande, om än mindre än förut, referenser till hur de får kroppen att se mindre och smalare ut. En klänning i *Vår mönstertidning* 1968 beskrivs till exempel som "slankande".¹⁵³ De vida hela klänningarna bör alltså inte tolkas som en fullständig acceptans av att den gravida kroppen får lov att se "stor" ut. Till skillnad från tidigare decennier är det inte ett utbrett fenomen att gravidkläder marknadsförs med mönster för större storlekar (2 av 28 uppslag, båda i *Vår mönstertidning* och under separata rubriker).

Ibland visar samma uppslag på både nya och gamla inslag i diskursen. Rubriken till ett tidigare uppmärksammat uppslag i *Vår mönstertidning* 1961 heter "Nätt klädd i väntan på min älskade unge", samtidigt som till exempel mannekängen i blått tecknats höggravid (se figur 25 ovan).¹⁵⁴ Även om tabut mot att sprida bilder av visuellt gravida kvinnor brutits, framförs en fortsatt diskurs där den gravida kvinnan skall klä sig så "nätt" som möjligt.

Uppfattningen att graviditet är ett oattraktivt och ofräscht tillstånd som kräver extra omsorg kvarstår in i 1960-talet. I den tidigare nämnda graviddagboken i *Husmodern* uttrycks detta genom att den gravida kvinnan planerar "koketta, ljuvliga" kläder och en ny frisyr, eftersom att "man verkligen (behöver) lite flärd när figuren bara växer."¹⁵⁵ Även 1966 ges råd för att "hålla sig söt och frisk", som att ta ansiktsbehandling – "även om Ni aldrig gjort det förr".¹⁵⁶ Samma år försäkrar *Vår mönstertidning* att "vårda hy och hår extra noga under den här tiden och Ni kommer att känna Er sötare och fräschare än någonsin."¹⁵⁷

¹⁵⁰ *Husmodern* nr. 14 del 2 1965, s. 63–75.

¹⁵¹ *Vår mönstertidning* nr. 1 1968, s. 22–23.

¹⁵² *Stilmodellen* nr. 3 1963, "Vänta så vackert".

¹⁵³ *Vår mönstertidning* nr. 1 1968, s. 23.

¹⁵⁴ *Vår mönstertidning* nr. 1 1961, "Nätt klädd i väntan på min älskade unge".

¹⁵⁵ *Husmodern* nr. 14 del 2 1965, s. 68.

¹⁵⁶ *Husmodern* nr. 12 1966, s. 79.

¹⁵⁷ *Vår mönstertidning* nr. 2 1965, "Mamma i vinter".

Även detta decennium positioneras kvinnan som mor, med samma typer av matroniserande uttryck som under 1940- och 1950-talen (se tabell 7) och genom samma rubrikteman (tabell 8).

Tabell 7: Referens/tilltal till den gravida kvinnan i mönsterbeskrivningar i *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969 samt *Stilmodellen* 1962–1964.

Tilltal/referent	Antal förekomster totalt 1960–1969
Mamma/blivande mamma	30
Under väntetiden	4
Vänta barn/baby	2

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964.

Tabell 8: i *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969 samt *Stilmodellen* 1962–1964.

Kategori	Antal förekomster totalt 1960–1969
Mamma/blivande mamma	8
Referens till barnet (explicit)	4
Mor och barn	2
Referens till figur	2
I väntans tider (och dylikt)	3
Övrigt	3
Ingen rubrik	3
Totalt antal rubriker:	21 (av 24 uppslag)

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964.

På 14 av 28 uppslag visas endast gravidmode, men på en fjärdedel av uppslagen marknadsförs kläderna tillsammans med barn- eller bebismönster. I flera av dessa fall poserar och interagerar kvinnorna med barn som också visar upp mönster. I exemplet till höger från

Stilmodellen 1964 tilltalas den gravida kvinnan som “mor” och fotograferas med “sina” barn, vilkas namn skrivs ut (figur 31).¹⁵⁸ Läsaren får alltså se den gravida kvinnan ur ett barns perspektiv, där hon innehar rollen som trygg omhändertagare, inte som en sexuell varelse.

Ett annat uppslag från *Stilmönsterjournal* 1960 titulerat “Mamma i sommar” följer en gravid kvinna samt hennes make och dotter (figur 32).¹⁵⁹ Mamma och dotter poserar tillsammans och visar upp modeller. Två fotografier föreställer att familjen

är ute och köper en ny barnvagn. Trots uppslagets titel berättas händelsen ur dottern Marias perspektiv och den gravida kvinnan refereras till som “mamma”.¹⁶⁰ Detta uppslag placerar

Figur 31

Figur 32

¹⁵⁸ *Stilmodellen* nr. 4 1964, s. 36–37.

¹⁵⁹ *Stilmönsterjournal* nr. 1 1960, “Mamma i sommar”.

¹⁶⁰ *Stilmönsterjournal* nr. 1 1960, “Mamma i sommar”.

den gravida kvinnan särskilt tydligt inom familjen och äktenskapet. I samtliga fotografier i materialet där bildkvalitén är tillräckligt god och vänster hand inte döljs på något sätt, bär den gravida mannekängen vigselring (lägg till exempel märke till detta i figur 26). Alltså är det korrekt gravida subjektet fortfarande en gift kvinna, vars sexualitet utövas inom äktenskapet.

Samtidigt skall det lyftas att även mannekänger med sexuella undertoner, till exempel den i figur 27 som tidigare diskuterats, beskrivs som blivande mödrar.¹⁶¹ Det framträder alltså mannekänger i materialet i skilda sammanhang och med helt olika framtoning, vilket indikerar att delar av den gamla diskursen fortsatte att samexistera med nya inslag. Men att – som Oliver – hävda att det var först efter Demi Moores fotografi som graviditet och sexualitet på riktigt sammanfördes med varandra i visuell kultur, är därmed en sanning med modifikation.

Slutligen skall det infantiliserande elementet i diskursen från tidigare decennier uppföljas. Ord relaterade till oskuldsfullhet och flickaktighet blir tillsammans en stor del av antalet förekomster av beskrivande adjektiv under 1960-talet. Samtidigt är matronisering av den gravida kvinnan på olika sätt mycket mer framträdande i jämförelse, särskilt eftersom det fortsätter att saknas exempel på mannekänger vars poser ger ett infantiliserande intryck.

2.4. 1970–1979: Sensuell i “mammakläder” – Förändringen befasts

På 1970-talet presenterar *Vår mönstertidning*/*Vi modemönster* totalt 22 nya modeller, och *Husmodern/Stil-nytt* totalt 14 modeller (se bilaga 1, tabell 4). Detta är ungefär 30 mönster färre än 1960-talet – men ha i åtanke att det nu ofta inkluderas flera olika ensembler i ett och samma mönster (se bilaga 3, tabell 4). En ny utveckling är att KF börjar återanvända hela mönsterenheter eller uppslag för att marknadsföra mönster igen, vilket förekommer i 28 fall. Dessutom blir det vanligt att samma mönster marknadsförs igen med nya illustrationer (se samma tabell). Detta har förekommit tidigare decennier, men inte uppgått till någon större andel av mönstren som presenteras i varje tidning. Under sex av tio år presenterar *Husmodern/Stil-nytt* dessutom inga gravidmönster över huvud taget (se samma tabell).

Det är möjligt att detta sker med fler mönster, inte bara gravidmönstren, till följd av förändringar i hemsömnadsindustrin – med det är inte möjligt att undersöka i en studie av denna omfattning. Emellertid kan det också vara så att modet, som var fortsatt lössittande, medförde att behovet fortsatt var mindre än förut. Detta påpekas i *Stil-nytt* 1975: “den som

¹⁶¹ *Vår mönstertidning* nr. 1 1967, s. 12.

väntar barn har ingen svårighet att hitta modeller. Mycket av det nya är som klippt och skuret för den blivande mamman.”¹⁶²

Till skillnad från 1960-talet är nu byxor vanligare till en vid överdel än kjol, och kjolarna är inte längre snäva (se bilaga 3, tabell 4). *Vår mönstertidning* skriver 1970 att “[l]ångbyxan hänger intimt ihop med det fria modet, och visst vill vi fortsätta ha byxor även under väntetiden.”¹⁶³ Vida klänningar och empireklänningar är fortsatt typiska inslag.

En vanlig detalj på både hellånga klänningar och korta överdelar är att ett band går från strax nedanför bysten och bakåt, för att knäppas eller knytas (se exemplet figur 33).¹⁶⁴ Bailey hävdar att det amerikanska gravidmodet under 1970-talet formgavs för att få bäraren att se “mer” gravid ut, men specificerar aldrig hur en sådan modell skulle se ut.¹⁶⁵ Vad detta band gör är dock att dra bort överflödigt tyg framtill, vilket har potential att mycket riktigt göra den gravida formen tydligare.

Figur 33

Inga explicita rekommendationer ges kring färger och mönster detta decennium, men andelen text är också betydligt mindre. Mannekängerna bär, likt under 1960-talet, alla möjliga färger och mönster. Om något blir variationen och kreativiteten ännu större, vilket exemplet nedan visar (figur 34).¹⁶⁶ Föga förvånande är att modet går i linje med den tidigare forskningen, som kopplar detta till det allmänna modet under 1970-talet.

Husmodern/Stil-nytt använder sig uteslutande av fotograferade mannekängar, medan *Vår mönsterjournal/Vi modemönster* enbart använder sig av teckningar. Utifrån tabell 2 i bilaga 4, som visar att 74 av totalt 84 mannekängar under decenniet visar tydliga visuella tecken på graviditet, är det uppenbart att det inte föreligger någon form av tabu mot att öppet visa den gravida kroppen. Detta kan jämföras med 1960-talet, där majoriteten av mannekängerna totalt fortfarande inte var visuellt gravida (se bilaga 4, tabell 1). Visuellt graviditet går alltså från att föregående decennium varit ett nytt och återkommande inslag till att vara helt etablerat.

¹⁶² *Stil-nytt* nr. 1 1975, s. 7.

¹⁶³ *Vår mönstertidning* nr. 2 1970, s. 20-21.

¹⁶⁴ *Vår mönstertidning* nr. 2 1972, s. 38.

¹⁶⁵ Bailey, s. 297.

¹⁶⁶ *Vår mönstertidning* nr. 2, s. 18-19.

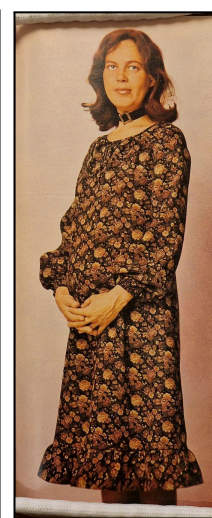
Figur 34 (t.v.) Figur 35 (t.h.)

I *Vi modemönster* framträder dessutom 1978 den första mannekängen att visa sig gravid i kläder som till fullo följer den gravida formen (figur 35).¹⁶⁷ Mannekängen visar hur byxorna till den bruna ensemblen buren av mannekängen i mitten ser ut undertill. Under 1970-talet är kläderna vanligen reglerbara genom en resår i midjan, som här. Således är detta också den första visuellt gravida mannekängen att visa en reglerbar anordning.

Under 1970-talet är det vidare förhållandevis vanligt att modellerna drar uppmärksamheten till den rundade magen med händerna. Till höger syns tre mannekänger som intar en sådan position (figur 36 och 37).¹⁶⁸ Sedan publikationerna nu endast i undantagsfall använder rubriker till uppslagen och gravidmodet är så likt det vanliga modet, är det till och med möjligt att detta är ett sätt att visuellt markera vilken målgrupp det gäller.

Figur 36

Figur 37

Det finns fler sätt att accentuera graviditeten på ett sätt som utstrålar självsäkerhet. Nere till vänster syns hur två mannekänger obekymrat håller sig i sidorna. Med en liknande gest som mannekänger under 1940-talet markerar att ingen graviditet syns, accentueras

¹⁶⁷ *Vår mönstertidning* nr. 1 1978, s. 15.

¹⁶⁸ *Vår mönstertidning* nr. 1 1974, s. 41; *Stil-nytt* nr 2 1971, s. 21.

istället att de är höggravida (figur 38).¹⁶⁹ Till höger visas en illustration med ytterligare sju höggravida mannekänger, vilka ledigt och ousäktande lutar sig snett bakåt, och således drar uppmärksamheten till bälten snarare än ansiktet (figur 39).¹⁷⁰

Figur 38

Figur 39

Det fortsätter att framträda mannekänger med sexuellt utmanande eller lekfullt sensuella poser, vilket illustreras genom de tre exemplen nedan. Mannekängen till vänster böjer djupt på knäna och lutar överkroppen framåt, vilket framhäver sätespartiet i en sexuellt suggestiv pose. Intrycket förstärks genom hennes direkta blick mot betraktaren med upplyft haka, vilket signalerar medvetenhet om att vara observerad (figur 40).¹⁷¹ Mannekängen till höger placerar ena handen över magen. I den andra handen håller hon ett par glasögon som hon biter i skälmen, samtidigt som hon riktar blicken mot betraktaren, vilket ger ett flirtigt intryck (figur 41).¹⁷² Ytterligare ett exempel är modellen i figur 33, som står bredbent och lätt bakåtlutad i en självsäker pose. Med armarna lyfta för hon händerna genom håret i en sensuell gest samtidigt som hon möter betraktarens blick, vilket förstärker bildens sexuellt självhävdande uttryck.

Figur 40

Figur 41

¹⁶⁹ *Vår mönstertidning* nr. 1 1975, s. 36.

¹⁷⁰ *Vår mönstertidning* nr. 2 1972, s. 5-6.

¹⁷¹ *Vår mönstertidning* nr. 1 1977, s. 13.

¹⁷² *Vår mönstertidning* nr. 1 1973, s. 58.

Samtidigt fortsätter den gravida kvinnan att tilltalas som en blivande mamma eller någon som väntar barn. Uppslagen med rubrik följer i stort sett samma teman. Men detta har inte effekten att den gravida kvinnan avsexualiseras, eftersom det är mannekänger som dessa ovan som just visar "mammakläder". Utifrån den visuella diskursen ser det korrekt gravida subjektet inte detta bara som en tid för "väntan", utan som en tid för njutning i den egna kroppen. (textmassan är dock, som uppmärksamhets, nu betydligt mycket mindre.)

Tabell 9: Referens/tilltal till den gravida kvinnan i mönsterbeskrivningar i *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970 samt *Stil-nytt* 1971–1979.

Tilltal/referent	Antal förekomster totalt 1970–1979.
Mamma/blivande mamma	24
Under väntetiden	3
Vänta barn	2

Källa: *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970, *Stil-nytt* 1971–1979.

Tabell 10: Rubriker i *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970 samt *Stil-nytt* 1971–1979 kategoriserade efter teman.

Kategori	Antal förekomster totalt 1940–1949
Mamma/blivande mamma	8
I väntans tider (och dylikt)	I
Referens till tillstånd (explicit)	I
Ingen rubrik	20
Totalt antal rubriker:	10 (av 30 uppslag)

Källa: *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970, *Stil-nytt* 1971–1979.

Det fortsätter att förekomma att gravidmode marknadsförs med barn- och/eller bebiskläder. I *Stil-nytt* 1971 visas en familjebild på ena sidan med mamma, pappa och tre barn, och en gravid kvinna samt bebiskläder på den andra (figur 42 nedan).¹⁷³ Den gravida kvinnan på det

¹⁷³ *Stil-nytt* nr 2 1971, s. 20-21.

här uppslaget ger ett neutralt snarare än ett lekfullt provocerande intryck. Lägg också märke till att hon bär en vigselring (se förstoring). Det förekommer alltså också gestaltningar av den gravida kvinnan med en betydligt äldre historia. En intressant detalj är att det i *Husmodern* 1970 visas den första fotograferade gravida kvinnan som klart och tydligt inte bär en vigselring (figur 43).¹⁷⁴ Som lyfts i forskningsläget blev utomäktenskaplig sexualitet, och sålunda graviditet, gradvis accepterad under 1900-talet, vilket detta kan indikera.

Figur 42

Figur 43

2.5. 1980-1989: “När magen är rund...” – Den självklara gravida kroppen

På 1980-talet blir gravidmönstren ännu färre i båda magasinerna. *Vi modemönster/Sy & Sticka*: *Vi modemönster* gör reklam för totalt elva nya mönster och *Stil-nytt* endast 6 mönster (se bilaga 1, tabell 5). Detta är sammanlagt drygt 10 procent av antalet nya mönster som KF och HNÅÅB gjorde reklam för 1940–1949. KF marknadsför sitt sista nya mönster år 1983, och 1984 sitt sista mönster över huvud taget, och trycker då en modell och illustration som redan förekommit. *Stil-nytt* marknadsförde bara gravidmönster fyra av de nio år den var aktiv, med sitt sista mönster 1987. Modellerna varierar mycket detta decennium i ensemble och snitt (se bilaga 3, tabell 5).

Det markant minskade antalet nya mönster beror sannolikt både på hemsömnadsindustrins nedgång under 1980-talet, och på att modet fortsatte att vara gravidvänligt. Uppslaget nedan från *Stil-nytt* 1985 är ett gott exempel (figur 44). Rubriken lyder “Klänningar med vidd – även för “mamma i sommar””, och till exempel introduceras

¹⁷⁴ *Husmodern* nr. 37 1970, s.49.

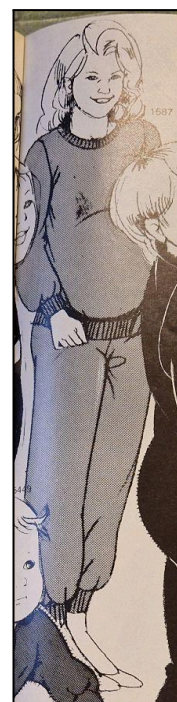
då tudelade ensembler "som även passar för mammor".¹⁷⁵ Vid överdel och vid kjol återkommer, för att inte ha varit modernt sedan 1940-talet (modellerna längst upp till höger i bilden nedan). Av 1950-talets så omhuldade smala kjol, som användes för att ge intryck av en smal siluett, syns inte ett spår.

Figur 44

Det ska också uppmärksammas att *Sy & Sticka* 1983 presenterar en åtsmitande ensemble som accentuerar den gravida formen (figur 45).¹⁷⁶ Till följd av en resår nertill smiter överdelen åt över magen. I detta fall är plaggets mål tydligt inte att dölja eller tona ner den gravida formen.

Uppslaget ovan visar på en lika bred variation av färger och mönster som under 1970-talet. Av totalt 36 mannekänger visar 27 på visuell graviditet (se bilaga 4, tabell 3). Mannekängerna poserar vanligen med samma avslappnade självklarhet som under 1960- och 1970-talen (se exemplen i figurerna 46 och 47 nedan).¹⁷⁷ Vissa modeller intar sensuella poser, som modellen i rosa (figur 47). Hon håller en hand på magen – vilket accentuerar graviditeten – och samtidigt den andra bakom huvudet i en sinnligt självsäker pose.

Figur 45

¹⁷⁵ *Stil-nytt* nr. 2 1985, s. 22–23.

¹⁷⁶ *Sy & Sticka: Vi modemönster* nr. 1 1983, "Ur vårt mjukisprogram".

¹⁷⁷ *Stil-nytt* nr. 2 1983, s. 22; *Sy & Sticka: Vi modemönster*, nr. 1 1982, s. 10.

Figur 46

Figur 47

Eftersom källmaterialet är så pass begränsat under decenniet, är det svårt att dra välgrundade slutsatser kring eventuell matronisering eller infantilisering av den gravida kvinnan. Det räcker här med att framföra att 1980-talet, så vitt det går att bedöma, inte introducerade några nya element, utan byggde vidare på samma visuella och textuella diskurs kring den gravida kvinnan som utvecklats under 1960- och 1970-talen.

Det sista uppslaget med gravidmode i materialet marknadsfördes i *Stil-nytt* 1987 och får utgöra analysens slutpunkt (figur 48). Titeln "När magen är rund..." står i skarp kontrast till 1940-talets formuleringar om att "slanka" figuren och att rentav dölja den gravida kroppen genom kamouflerande plagg.¹⁷⁸ Här framhålls den gravida formen som själva utgångspunkten för hur den gravida kvinnan skall klä sig – en utveckling som började redan under 1960-talet. Därmed framträder den gravida kvinnan som ett normaliserat kvinnligt subjekt i mönster-reklamen.

Figur 48

¹⁷⁸ *Stil-nytt* nr. 2 1987, s. 25.

3. Avslutning

Denna uppsats har undersökt svenskt gravidmode och gestaltningen av den gravida kroppen i mönster-reklam från Kooperativa Förbundet samt Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier under perioden 1940–1990. Tidigare forskning visar på hemsömnadsindustrins centrala roll under 1900-talet att genom kommersiella mönster tillgängliggöra mode för alla samhällsklasser. Denna studie är den första att undersöka mönster-reklamen ur ett performativt perspektiv, här specifikt hur den formulerade ramar för hur den gravida kvinnan skulle klä sig, bete sig och röra sig i olika sammanhang.

Internationell forskning kopplar förändringar i gravidmodet respektive den visuella kulturen kring graviditet till den sexuella liberaliseringen under 1900-talets andra hälft, utan att integrera dessa perspektiv i en samlad analys. Uppsatsen utgår från att klädsel fungerar som ett verktyg för att göra den överskridande gravida kroppen socialt acceptabel. Genom matronisering och infantilisering omvandlas den gravida kvinnan i diskursen från en sexuell symbol till ägare av en normaliserad femininitet inom ramen för det “korrekt gravida subjektet”.

Under 1940- och 1950-talen finns en diskurs, byggd på omfattande stigmatisering, där graviditet ska döljas eller tonas ner i offentligheten genom delvis vid klädsel, som anses skapa en slank silhuett. Den gravida kvinnan avsexualiseras genom särskilt matronisering, där graviditet framställs som en övergång till moderskapet. Visuellt osynliggörs graviditeten.

På 1960-talet sker stora förändringar i diskursen. Ett lösare och färggladare gravidmode etableras och det korrekt gravida subjektet får större handlingsutrymme i offentligheten. Visuellt gravida mannekänger dominerar i slutet av decenniet. Graviditet kopplas tydligare till representationer av sexualitet och njutning i illustrationer, i linje med den sexuella liberaliseringen. Samtidigt kvarstår äldre inslag. Studien visar, såvitt känt, för första gången systematiskt att en avgörande förändring sker i gestaltningen av den gravida kvinnan under 1960-talet, i kontrast till senare forskning som tenderar att fokusera på 1990-talet och förbise denna övergångsperiod.

Under 1970- och 1980-talen befästs utvecklingen med fortsatta självsäkra och ibland sensuella framställningar. Att matroniserande uttryck fortsätter att användas antyder att moderskap inte längre nödvändigtvis innebär en avsexualisering av kvinnan.

Sammanfattningsvis fyller uppsatsen sitt syfte: Den visar hur den svenska hemsömnadsindustrin bidrog till att först stigmatisera och socialt kontrollera den gravida

kroppen, för att sedan uppmuntra den gravida kvinnan att ta större friheter (i sin garderob såväl som i livet) och njuta av sin egen kropp.

Slutligen utgör uppsatsen ett första steg i att undersöka gravida kvinnors villkor och den visuella kulturen kring graviditet under 1900-talet – en grundläggande men fortfarande relativt outforskad aspekt av det annars välstuderade moderskapet.

4. Käll- och litteraturförteckning

4.1. Primärkällor

Utgivna av Kooperativa Förbundet:

Vår mönstertidning 1940–1971.

Vi modemönster 1972–1980.

Sy & Sticka: Vi modemönster 1981–1990.

Utgivna av Holm och Nyblom/Åhlén & Åkerlund/Bonnier:

Husmodern 1940–1942, 1961, 1965–1970.

Åhlén och Åkerlunds stilmönsterjournal 1943–1949.

Stilmönsterjournal 1949–1960.

Stilmodellen 1962–1964.

Stil-nytt 1971–1988.

Samtliga använda primärkällor finns att hämta på Universitetsbiblioteket i Lund.

4.2. Sekundärlitteratur

Bailey, Rebecca L. *Fashions in Pregnancy: An Analysis of Selected Cultural Influences, 1850–1980*. East Lansing: Michigan State University, 1982.
<https://doi.org/doi:10.25335/k06n-8925>.

Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig. "Rethinking the Public Fetus: An Introduction." I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.), *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2024, 1–22. <https://doi.org/10.2307/jj.4331928.4>.

Björklund, Elisabet. "Creating a Public for Visualized Pregnancies: The Swedish Version of the American Sex Hygiene Film *Mom and Dad*." I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.), *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2024, 119–143.
<https://doi.org/10.2307/jj.4331928.4>.

Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig. "The Public Fetus: A Traveling Concept." I Björklund, Elisabet och Jülich, Solveig (red.), *Rethinking the Public Fetus: Historical Perspectives on the Visual Culture of Pregnancy*. Woodbridge: Boydell & Brewer, 2024, 289–311. <https://doi.org/10.2307/jj.4331928.17>.

Entwistle, Joanne. *The Fashioned Body: Fashion, Dress and Modern Social Theory*. Cambridge: Polity Press, 2000.

Frangeur, Renee. *Yrkeskvinna eller makens tjänarinna? Striden om yrkesrätten för gifta kvinnor i mellankrigstidens Sverige*. Lund: Arkiv, 1998.

Goffman, Erving. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1963.

Hirdman, Yvonne. *Att lägga livet till rätta: studier i svensk folkhemspolitik*. Fjärde upplagan. Stockholm: Carlssons, 2018.

Kyaga, Ulrika. *Swedish Fashion 1930–1960*. Stockholm: Department of Media Studies, Stockholms universitet, 2017.

Larsson, Mats. *Bonniers – en mediefamilj: Å&Å-drömfabriken: Från fiction till fakta 1906–1990*. Stockholm: Bonnier, 2003.

Lennerhed, Lena. *Frihet att njuta: sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Norstedt, 1994.

Lennerhed, Lena. *Historier Om Ett Brott: Illegala Aborter I Sverige På 1900-talet*. Stockholm: Atlas, 2008

Longhurst, Robyn. 'Corporeographies' of pregnancy: 'bikini babes'. *Environment & Planning D: Society & Space*. vol. 18 nr. 4 (2000): 453–472. <https://doi.org/10.1068/d234>.

Lundqvist, Åsa. *Familjen i den svenska modellen*. Umeå: Boréa, 2007.

Lundqvist, Åsa. *Family Policy Paradoxes: Gender Equality and Labour Market Regulation in Sweden, 1930-2010*. Bristol: Bristol University Press, 2011.
<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.46692/9781847427427>.

Matthews, Sandra och Wexler, Laura. *Pregnant Pictures*. New York: Routledge, 2000.

Milton, Lena. *Folkhemmets barnmorskor: Den svenska barnmorskekårens professionalisering under mellan- och efterkrigstid*. Uppsala: Uppsala universitet, 2000.
diva2:167754.

Musial, Jennifer. 'Pregnancy Chic': The Marketing of Maternity Wear. *Journal of the Association for Research on Mothering* vol 5. nr. 1 (2003): 159–171.
<https://jarm.journals.yorku.ca/index.php/jarm/article/view/1924/1133>.

Rose, Gillian. *Visual Methodologies*. Femte upplagan. Los Angeles: SAGE, 2023.

Semler, Lydia, Hill, Jana och Bonner, Ilea M.. *A History of Maternity Wear: Design, Patterns, and Construction*. New York: Focal Press, 2023.
<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.4324/9781003370369>.

Severinsson, Emma och Warkander, Philip (red.). *Modevetenskap: Perspektiv på mode, stil och estetik*. Stockholm: Apell förlag, 2021.

Svensson, Birgitta och Qvarsell, Roger (red.). *Markeringar och maskeringar: Att visa eller dölja sin kropp*. Stockholm: Nordiska museets förlag, 2012.

Törnvall, Gunilla. "From Paper Patterns to Patterns-on-Fabric: Home Sewing in Sweden 1881–1981." *Costume*. vol. 57 nr. 1 (2023): 55–81. <https://doi.org/10.3366/cost.2023.0245>.

Törnvall, Gunilla. Mönster för drömmar och demokratisering. I Nilsson Nylander, Eva och Larsson, Mats (red.). *Nuets närhet, det förflutnas samtid: En antologi om vardagens tryck*. Lund: Universitetsbiblioteket i Lund, 2024.

Svenska Akademiens ordböcker, uppslagsord "jungfru", svenska.se, <https://svenska.se/?q=jungfru&exactMatch=true&activeTab=alla> (hämtad 26 maj 2026).

Svenska Akademiens ordböcker, uppslagsord "kappas", svenska.se, <https://svenska.se/?q=kappas&exactMatch=true&activeTab=alla> (hämtad 26 maj 2026).

5. Bilagor

Bilaga 1. Antal mönster för gravidkläder varje decennium för respektive aktör.

Tabell 1: Antal nya mönster varje år 1940–1949 för respektive aktör.*

År	KF	HNÅÅB
1940	0	7
1941	0	4
1942	4	6
1943	0	19
1944	3	26
1945	6	10
1946	3	14
1947	4	4
1948	2	9
1949	2	3
Totalt:	24	102

Källa: *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949.

*Endast mönster som inte tidigare förekommit.

Tabell 2: Antal nya mönster varje år 1950–1959 för respektive aktör.*

År	KF	HNÅÅB
1950	3	5
1951	2	8
1952	0	12
1953	1	20
1954	4	2

1955	3	13
1956	3	20
1957	1	3
1958	–	2
1959	–	7
Totalt:	17	92

Källa: *Vår mönstertidning* 1950–1957, *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

*Endast mönster som inte tidigare förekommit.

Tabell 3: Antal nya mönster för gravidkläder varje år 1960–1969 för respektive aktör.*

År	KF	HNÅÅB
1960	3	7
1961	8	0
1962	2	1
1963	3	5
1964	5	4
1965	5	4
1966	3	2
1967	4	1
1968	3	0
1969	6	1
Totalt:	42	25

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964.

*Endast mönster som inte tidigare förekommit.

Tabell 4: Antal nya mönster, återkommande mönster samt kopierade mönsterenheter för gravidkläder varje år 1970–1979 för respektive aktör.

År	KF	HNÅÅB
1970	4 (10 förekommit)	8
1971	4 (1 förekommit)	2
1972	4 (2 förekommit, 6 kopior)	0
1973	2 (1 förekommit, 3 kopior)	0
1974	4 (4 förekommit, 2 kopior)	0
1975	(2 förekommit, 7 kopior)	1
1976	1	0
1977	1 (3 kopior)	3
1978	2 (3 kopior)	0
1979	(4 kopior)	0
Totalt:	22 nya, 20 förekommer, 28 kopior	14

Källa: *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970, *Stil-nytt* 1971–1979.

Tabell 5: Antal nya mönster, återkommande mönster samt kopierade mönsterenheter för gravidkläder varje år 1970–1979 för respektive aktör.

År	KF	HNÅÅB
1980	2 (2 kopior)	0
1981	1	0
1982	3 (1 kopia)	1
1983	2 (3 förekommit, 2 kopior)	1
1984	(2 kopior)	1
1985	–	2
1986	0	0
1987	0	1

1988	0	0
1989	0	—
1990	0	—
Totalt:	8 nya, 3 förekommit, 7 kopior	6 nya

Källa: *Vi modemonster* 1980–1989, *Sy & Sticka: Vi modemonster* 1981–1990, *Stil-nytt* 1980–1988.

Bilaga 2. Värderande adjektiv för 1940–1949, 1950–1959 och 1960–1969

Tabellerna är färgkodade för att visa hur återkommande beskrivande ord kan grupperas efter att de kan relateras till varandra och/eller olika komponenter i diskursen kring graviditet. Samtliga tabeller är färgkodade efter samma komponenter (förutsatt att de förekommer).

Blå: Uttryck kopplade till att plagg/ensembler följer modet.

Gul: Uttryck associerade med en fullvuxen kvinna.

Grön: Uttryck som relaterar till att det är eftersträvansvärt/vackert att motverka den gravida formen/graviditetens synlighet.

Orange: Uttryck direkt relaterade till att dölja eller tona ned den gravida formen.

Lila: Uttryck relaterade till komfort.

Turkos: Uttryck relaterade till praktikalitet och funktion.

Röd: Uttryck relaterade till korrekthet/lämplighet.

Rosa: Infantiliserande uttryck (barnslighet, oskuldsfull femininitet).

Grå: Uttryck relaterade till exklusivitet.

Transparent: Ord som inte kan relateras till fler ord som en del av diskursen kring graviditet, eller alternativt är mycket allmänna.

Tabell 1: Värderande adjektiv 1940–1949 för respektive aktör, samt antal förekomster.

Värderande adjektiv	KF	HNÅÅB	Totalt
ny/nyhet	0	3	3
populär	0	2	2
omtyckt	0	11	11
modern	0	1	1
elegant	0	5	5
chic	2	3	5
flott	0	2	2
fördelaktig	1	8	9
klädsam	7	20	27
nätt	2	5	7
diskret	0	1	1

döljer	0	1	1
bekväm	1	4	5
skön	0	1	1
mjuk	0	4	4
användbar	1	4	5
praktisk	4	10	14
ändamålsenlig	1	0	1
lämplig	2	1	3
prydlig	0	2	2
strikt/stram	0	2	2
söt	4	9	13
förtjusande	0	3	3
flickaktig	0	1	1
ungdomlig/ung	0	2	2
ljuvlig	0	1	1
fräsch (om vit krage)	0	2	2
enkel	0	4	4
trivsamt	1	2	3
trevlig	8	16	24
idealisk	0	5	5
utmärkt	1	2	3
bra	0	2	2
Totalt:	35	139	164

Källa: *Vår mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949.

Tabell 2: Värderande adjektiv 1950–1959 för respektive aktör, samt antal förekomster.

Värderande adjektiv	KF	HNÅÅB	Totalt
ny/nyhet	0	1	1
populär	0	1	2
modern	0	3	3
modern (om krage)	0	1	1
elegant	0	6	6
chic	0	7	7
käck	0	1	1
kvinnlig	0	2	2
flatterande	0	1	1
klädsam	3	22	25
nätt	8	5	13
bekväm	1	3	4
skön	0	3	3
användbar	1	2	3
praktisk	6	5	11
ändamålsenlig	1	1	2
lättburen	0	1	1
korrekt	1	0	1
fordrande	0	1	1
riktigt	0	1	1
strikt/stram	1	1	1
söt	7	25	32
bedårande	0	4	4
förtjusande	0	6	6

ungdomlig/ung	0	3	3
ljuvlig/ljuv	1	2	3
exklusiv	0	1	1
extra	0	6	6
perfekt	0	2	2
underbar	0	1	1
strålande	0	1	1
klassisk	0	3	3
sportig	0	2	2
fräsch	0	10	10
enkel	0	2	2
trivsamt	0	4	4
trevlig	0	6	6
idealisk	1	2	3
genialisk	1	0	1
bra	0	3	3
välklädd	0	2	2
välskuren	0	1	1
välsittande	0	1	1
kokett	1	0	0
Totalt:	32	148	150

Källa: *Vår mönstertidning* 1950–1957, *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

Tabell 3: Värderande adjektiv 1960–1969 för respektive aktör, samt antal förekomster.

Värderande adjektiv	KF	HNÅÅB	Totalt:
populär	1	0	1
modern	2	1	3

elegant	0	2	2
stadselegant	0	1	1
vacker	0	1	1
käck	1	0	1
flatterande	0	1	1
klädsam	1	1	2
nätt	4	1	5
slankande	1	0	1
bekväm	2	2	4
skön	2	2	4
användbar	1	1	1
praktisk	2	1	3
korrekt	1	0	1
strikt/stram	1	1	2
prydlig	0	1	1
söt	4	3	7
bedårande	0	1	1
ungdomlig/ung	2	0	2
mjuk	1	0	1
dekorativ	1	0	1
piffig	2	0	2
tjusig	0	1	1
fin	0	1	1
perfekt	0	1	1
klassisk	1	0	1
fräsch	1	1	2
enkel	1	1	2

ljuvlig/ljuvligt/ ljuv	3	0	3
trivsamt	1	0	1
idealisk	0	1	1
bra	0	1	1
kokett	1	0	1
Totalt:	37	24	61

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964

Bilaga 3. Samtliga nya mönster kategoriserade efter form och funktion.

Notera att det vissa decennier förekommer flera ensembler i samma mönster som kan bäras självständigt, eller alternativt kombineras på olika sätt. Dessa ges en egen kategori. Anges inget annat, är ensemblen tänkt för innebruk dagtid.

Tabell 1: Samtliga mönster från både KF och HNÅÅB 1940–1949 kategoriserade efter form och funktion.

Typ av plagg	Antal förekomster totalt 1940–1949
Figurnära klänning med vid jacka	16
Vid överdel att ha över kläderna (ytterplagg, hushållsbruk)	13
Vid kappa och figurnära klänning	2
Figurnära klänning	30
Endast veckad kjol	1
Vid kappa (för utebruk)	9
Lång figurnära kappa (för utebruk)	1
Figurnära blus och kjol	1
Underkläder (bysthållare, figurnära underklänningar, underkjolar)	16
Vid överdel och snäv kjol	15
Vid överdel och veckad kjol	8
Kort figurnära överdel och snäv kjol	2
Vid överdel och veckad kjol, att bäras med eller utan skärp	6

Källa: *Vår Mönstertidning* 1940–1949, *Husmodern* 1940–1942, *Åhlén & Åkerlunds Mönsterjournal* 1943–1949, *Stilmönsterjournal* 1949.

Tabell 2: Samtliga nya mönster från både KF och HNÅÅB 1950–1959 kategoriserade efter form och funktion.

Typ av plagg	Antal förekomster totalt 1950–1959
Figurnära klänning med vid jacka	5
Figurnära klänning	2
Figurnära förkläde	1
Figurnära lång hemma- eller morgonrock	3
Vid klänning	3
Vid överdel att ha över kläderna (ytterplagg, hushållsbruk)	5
Vid överdel utan underdel	48
Vid överdel och snäv kjol	21
Snäv kjol utan överdel	2
Vid överdel och snäv kjol samt långbyxor	1
Vid kappa (för utebruk)	3
Vid överdel och snäv kjol, att bäras med eller utan skärp	2
Vid morgonrock/nattlinne	5
Vid överdel och långbyxor (pyjamas)	2
Figurnära underklänning	1
Nattlinne med vidd och söm under bysten	1
Vid överdel med söm under bysten och snäv kjol	1
Vid klänning med söm under bysten	2
Vid morgonrock, vid jacka, vid kappa (för ytterbruk)	1
Figurnära överdel, vid jacka	1

Källa: *Vår mönstertidning* 1950–1957, *Stilmönsterjournal* 1950–1959.

Tabell 3: Samtliga nya mönster från både KF och HNÅÅB 1960–1969 kategoriserade efter form och funktion.

Typ av plagg	Antal förekomster totalt 1960–1969
Vid jacka och snäv kjol	3
Vid klänning, att bäras med eller utan skärp	1
Kappa	2
Vid överdel att ha över kläderna (ytterplagg, hushållsbruk)	4
Vid överdel utan underdel	2
Vid överdel och byxor/shorts	4
Vid klänning	12
Vid klänning med söm under bysten	12
Vid morgonrock/nattlinne	2
Snäv kjol, långbyxor	2
Shorts	1
Byxor	2
Vid klänning med söm under bysten, vid jacka och snäv kjol	1
Vid klänning, vid jacka och snäv kjol	9
Vid klänning, vid jacka och byxor	1
Klänning med söm under bysten, vid klänning	6
Klänning med söm under bysten, vid jacka	1
Klänning med söm under bysten, vid klänning, vid jacka	2

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964.

Tabell 4: Samtliga nya mönster från både KF och HNÅÅB 1970–1979 kategoriserade efter form och funktion.

Typ av plagg	Antal förekomster totalt 1970–1979
Vid klänning	7
Vid överdel med söm under bysten och vid kjol, vid klänning med söm under bysten	3
Vid klänning med söm/knytskärp under bysten	6
Figurnära klänning, figurnära överdel	1
Vid kjol, långbyxor/shorts, vid överdel	2
Vid överdel och långbyxor	7
Vid klänning, vid överdel och långbyxor	3
Vid kjol och vid överdel	2
Vid överdel	1
Vid klänning, som kan bäras med och utan skärp	1
Vid klänning, vid överdel	3

Källa: *Vår mönstertidning* 1970–1971, *Vi modemönster* 1972–1979, *Husmodern* 1970, *Stil-nytt* 1971–1979.

Tabell 5: Samtliga nya mönster från både KF och HNÅÅB 1980–1989 kategoriserade efter form och funktion.

Typ av plagg	Antal förekomster totalt 1980–1989
Vid klänning med söm under bysten	3
Vid klänning med söm under bysten, vid klänning	1

Långbyxor	1
Långbyxor och åtsmitande överdel, långbyxor med vid överdel	1
Vid klänning	2
Vid klänning, vid överdel och långbyxor	3
Veckad kjol och vid överdel	1
Långbyxor och åtsmitande överdel	1
Vid klänning, långbyxor	1

Källa: *Vi modemonster* 1980–1989, *Sy & Sticka: Vi modemonster* 1981–1990, *Stil-nytt* 1980–1988.

Bilaga 4. Antal icke visuellt gravida, respektive visuellt gravida mannekänger 1940-1949, 1950–1959 och 1960–1969

Tabell 1: Antal icke visuellt gravida, respektive visuellt gravida mannekänger sammanlagt i mönster-reklam från båda aktörerna 1960–1969.

År	Ingen visuell graviditet	Visuell graviditet
1960	15	6
1961	5	6
1962	4	0
1963	12	2
1964	7	4
1965	6	7
1966	5	2
1967	5	13
1968	1	7
1969	2	5
Totalt:	62	52

Källa: *Vår mönstertidning* 1960–1969, *Stilmönsterjournal* 1960, *Husmodern* 1961 och 1965–1969, *Stilmodellen* 1962–1964.

Tabell 2: Antal icke visuellt gravida respektive visuellt gravida mannekänger i båda publikationerna sammanlagt 1970–1979 (varav nya illustrationer).

År	Ingen visuell graviditet	Visuell graviditet
1970	3	23
1971	0	14
1972	0	8
1973	0	5
1974	0	13
1975	3	2

1976	0	3
1977	4	2
1978	0	4
1979	Inga nya illustrationer	Inga nya illustrationer
Totalt	10	74

Tabell 3: Antal icke visuellt gravida respektive visuellt gravida mannekänger i båda publikationerna sammanlagt 1980–1989 (varav nya illustrationer).

År	Ingen visuell graviditet	Visuell graviditet
1980	0	4
1981	0	2
1982	1	7
1983	1	6
1984	2	4
1985	5	2
1986	Inga illustrationer alls	Inga illustrationer alls
1987	0	2
1988	Inga illustrationer alls	Inga illustrationer alls
1989	Inga illustrationer alls	Inga illustrationer alls
Totalt:	9	27

Källa: *Vi modemonster* 1980–1989, *Sy & Sticka: Vi modemonster* 1981–1990, *Stil-nytt* 1980–1988.